

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI

E. BAKIS. Individuaalpsühholoogia põhiküsimusi (lõpp) // A. KÜMMEL. Õhukaitse õppeasutistes // A. VARMA. Tööstusliku naiskutsekooli lõpetajate katsed // J. PALM. Raamatute lugemisest väljaspool õppetööd // KOOLIUUENDUSNURK — V. ORD-LIK. Minu kodu // KIRJANDUSE ARVUSTUSI JA ÜLEVAATEID — JOH. KÄIS. Soomekeelsest pedagoogilisest kirjandusest // VÄLISMAILT // KROONIKA.

NR. 8

OKTOOBER

1938

Meeldivat ajaviidet vabadel tundidel
pakub Teile vaid

ARE raadio

Võrkaparaadid:

„Trump“	2+1-lambiline,	3	lainealaga	hind	Kr.	120
„Menuett“	3+1-	„	3	„	„	195
„Titaan“	4+1-	„	3	„	„	230

Patareiaparaadid:

„Slimman“	2-lambiline,	3	lainealaga	hind	Kr.	90
„Kadrill“	3-	„	2	„	„	130
„Vibuane“	3-	„	3	„	„	145
„Tuuslar“	4-	„	3	„	„	195
„Vikerlane“	5-	„	3	„	„	240

Tutvuge ARE kvaliteet-raadioga ja Teie veendute tema puhtas hääles, meeldivas välimuses ja odavas hinnas.

TEHAS JA LADU:

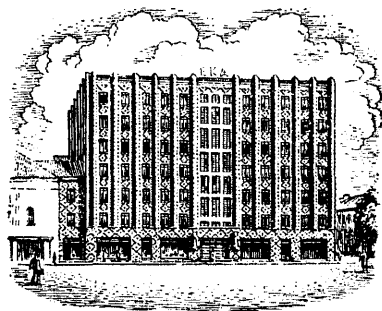
TALLINN, Reimanni 11,
telef. 300-30 ja 316-59.

ÕPETAJATE LEHT

on iga õpetaja vältimatu kaaslane.

Ärge jääge eraks
ühises töös!

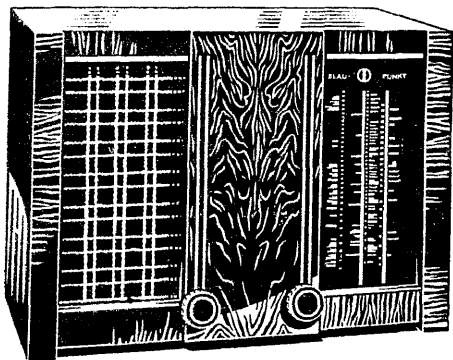
Tellige veel täna „Õpetajate Leht“.
1. oktoobrist.

Kindlustage oma
elu
ja varandus

EKA's

suurimas kodumaa kindlustusseltsis!

Kooliraadio

kuulamiseks sobivad ainult kõige paremad aparaadid!

Maakoolid! Kas teie olete proovinud?

Blaupunkt 6 B 68

Kr. 235.— — 245.—

Ekco PB 279 Kr. 285.—

Linnakoolid!

Blaupunkt 8 W 78 Kr. 395.—

Ekco PB 289 „ 375.—

Lorenz 338 „ 330.—

A/S. TORMOLEN & Ko.

Tallinn, Raekoja pl. 17. Tel. 428-06

Noorsookirjanduse sari

„MINU RAAMAT“

on koostatud maailmakuulsaid noorsoojuttudest, mis tõlgitud igasse kultuurkeele ja moodustavad n. ö. noorsookirjanduse raudvara. Kauni välimusega punasekaaneline sari on trükitud heale paberile paljude piltidega. Teoste keelise külje eest on hoolitsetud. Kõik raamatud on soovitatud haridusministeeriumi poolt kooli raamatukogudele.

Louisa M. Alcott „VÄIKESED NAISED“	hind Kr. 2.50
Jean Webster „PIKAKOIVALINE ISA“	„ „ 2.—
R. L. Stevenson „RÕOVIDUD POISS“	„ „ 2.—
F. H. Burnett „VÄIKE LORD FAUNTLEROW“	„ „ 2.—
J. Habberton „HELENA LAPSUKESED“	„ „ 2.—
M. Twain „PRINTS JA KERJUS“	„ „ 2.50
„ „ TOM SAWYERI IMELIKUD JUHTUMISED“	„ „ 2.50
H. Beecher-Stowe „ONU TOMI ONNIKE“	„ „ 2.50
D. Defoe „ROBINSON CRUSOE“	„ „ 2.—

K.-Ü. „RAHVAÜLIKOOL“ Tallinn, Harju 48, tel. 444-39
Pärnu mnt. 10, tel. 446-67

KASVATUS

Eesti Õpetajate Liidu kasvatusteaduslik ajakiri

Nr. 8

Oktoober 1938

20. aastakäik

E. BAKIS

Individuaalpsühholoogia põhiküsimusi.

3. Isiksuse analüüs.

Me otsime isiksuses seda, mis aitaks orienteeruda isiku toimingu rägastikus, seletada ja võimalust mööda ennustadagi neid. Järelikult isiksusejooned ja muu, mida selleks ütleme leidnud olevat, on õieti teoreetilised konstruktsioonid, nagu näit. Kopernikuse süsteem kõigi uuemate peensustega, mis aitab meil seletada ja ennustada taevakehade näilist liikumist. Isiksusejooni meie otseselt ei näe kunagi, aga need ei või olla ka mingisugused meelevaldsed või spekulatiivsed määrangud, vaid faktidele rajatud hoolsad konstruktsioonid.

Isiksus on niivõrd keerukas, et võimatu on teda õppida tundma mingisuguse üheainsa meetodi abil. Küsimus võib olla ainult sellest, millised meetodid annavad teatud praktiliseks otstarbeks sobivaid ja küllaldasi andmeid. Allport loetleb peale igapäevase „intuitsiooni“ veel 52 meetodit, millised ta grupeerib 14 klassi — kultuurse tausta analüüs, kehaehitus ja funktsioneerimine, sotsiaalse käitumise andmed, isiklikud dokumendid, väljendusliigutused, hinnangud, standardiseeritud testid, statistiline analüüs, miniatüürsed elulähedased situatsioonid, laboratoorsed katsed, ennustus, süva-psühholoogia, ideaaltüübid, sünteetilised meetodid.

Igapäevases koolitöös jääb vähe aega eriliste isiksuse tundmaõppimise meetodite rakendamiseks, — peame järeldusi tegema sellest, mis iseenesest end pakub. Aga ka eriliste katsete puhul on lõpuks ikkagi vaatleja ja tõlgitseja ise peamine „aparaat“, mis avastab isiksuse keerukaid siseehitusi. Sellepärast kõige otstarbekohasem oleks alguses tutvuda üldiste inimese-tunnetamise vigade võimalustega, vaatleja enese puuduste täiendamise küsimustega.

Üks tähtsamaid ja praksises peaaegu paratamatult esinevaid vigu on üli-lihtsustamine (Allport). Nõuab õige põhjalikku tööd, et isiksuse keerdkäike ja keerdsõlme tundma õppida ja silmas pidada, paljude teiste tööde seas, ilma ülestähendusteta on see aga võimatu. Paar „põhijoont“, millega iseloomustame igapäevases elus, on õieti karikatuurid.

Mitmed psühholoogid on näidanud, et isiksuse omaduste hindamisel hoidutakse äärmistest hinnangutest, alahinnates kõrgel tasemel olijaid ja ülehinnates madalal tasemel olijaid. Sellele lisandub veel nn. „komplimentaarne“ tendents — kahtluse korral teha paremaid hinnanguid, eriti nõrkadel.

Sagedasti segab mõne isiksuse omaduse liigne üldistamine. Kuigi paljud isikud näitavad enam-vähem ühtlaselt kõrget või madalat võimete taset igal alal, või jälle näit. ausust või täpsust igas suhtes, on siiski palju ka neid, kel mõni and või defekt on piiratud ulatusega.

Omadustest, mis soodustavad tabavat isiksusetunnetamist, võiks nimetada järgmisi. Heaks inimestetundmiseks on kõigepealt vaja suuri kogemusi, mida õpetajail ka aastate jooksul koguneb. Isegi kui oletada, et mingi vahetu isiksusetunnetamine võiks aset leida, vajaks seegi kasvatamist ja kontrollimist kogemuste kaudu. Ka silmamõõt ja toonide intervallide õige nimetamine vajab harjutamist.

Kogemuste ja iseloomude sarnasus kergendab teise mõistmist, kuigi elav fantaasia saab osalt asendada sarnasuse puudust, samuti spetsialiseerumine ühele arenguastmele (näit. lapsed) või muu suhtes erilisele grupile. Otsesed vastandid hindaja enese isiksusele on ka teatavas mõttes sarnased tema enesega ja seega kergemini mõistetavad. Sarnasuse printsiibi tähtsuse tõttu on soovitatav, et segakoolides oleks mõlemast soost õpetajaid, sest isegi kirjanikudel jäävad vastassoo tüübid sagedasti kahvatuiks idealiseeringuiks.

Olulise tähtsusega, nagu katsed näitavad, on hindaja intelligentsustase. Eriti märgatav on intelligentsustaseme mõju enesehinnangute ja võõraste hindamise puhul, kuna tuttavate hindamisel osa võib tasa teha kogemuste hulk.

Enesetunnetamine võib hoiatada teistegi üli-lihtsustamise vastu, samuti ka mitmesuguste väärhinnangute vastu. Raske on

lahendada hingelisi konflikte teises, kui nad on eneseski veel lahendamata.

Inimesi, kelle hingeelu on keerukam kui hindaja oma, on raske õieti mõista. Niisugune lihtne, ilma sisemiste konfliktideta isik võib mõjuda peamiselt kaasakiskuvalt ning julgustavalt rõhutatud meelesolus olijaile, ilma et ta suudaks mõista teise raskusi.

Teatav distants hindaja ja hinnatava vahel kergendab objektiivset hinnangut — armastus, viha, imetlus takistab seda. Heade inimestetundjate juures on leitud sagedasti asotsiaalseid jooni — kalduvust eemalduda inimestest. On aga võimalik, et inimene täie andumusega elab kaasa teiste rõõmusid ja huvisid, et siis aegajalt tagasi tõmbudes anda objektiivset hinnangut kaasaelatule, nagu mõned kirjanikud seda teevad.

Heade inimestetundjate juures sagedasti leitud omaduseks asotsiaalsete tendentside kõrval on esteetiline suhtumine. See on arusaadav, kui tuletame meelde, et esteetilise suhtumise üheks tunnuseks on asjade vaatlemine ilma otstarbekohasuse hinnanguta, ainult asjades enestes peituvate omaduste, seadusepäraste võlu tõttu. Niisuguse süvenemisega hoidume moonutavaist ühekülgsustest.

Ühe uurija andmed näitavad, et on isikuid, kelle enesehinnangud on tabavad. Need isikud omavad enamasti kõrget intelligent-sust ja arenenud huumorimeelt. Teised, kes on tugevad tuttavate ja sõprade hindamises, on keskmiselt vähem intelligent-sed ja vähem sotsiaalsed, kuid suurema kunstilise andekusega. Need aga, kes suudavad tabavalt iseloomustada võõraid, on kõrgel intelligentsuse ja kunstilise andekuse poolest, kuigi mõnes suhtes asotsiaalsed. Üldiselt paistab, et naised on paremad inimestetundjad, kuid peame hoiduma selle vahe liialdamisest.

Põhjalikult uuritud isikute filmi-ülesvõtete näitamisega on kindlaks tehtud, et hinnangute tabavus oleneb kolmest asjaolust: hindaja andekusest inimeste tunnetamisel, hinnatavast isiksusejoonest ja hinnatava isiku „läbipaistvusest“ või „salapärasusest“. Tähtsaim neist on vist esimene tegur: ühe uurija 10 parimat katseisikut olid vapramad iga isiksusejoone hindamisel ja iga isiku hindamisel võrreldes 10 halvemaga, ja seda keskmiselt 33% võrra.

Katsed teise teguri, isiksusejoonte erinevuse kohta on näidanud, et kõikide isikute juures tabavus ületas juhuslikkuse järgmiste omaduste hindamisel: impulsiivsus — endavalitsemine, apaat-

sus — intensiivsus, emotsionaalsus — rahulikkus, alistuvus — üleolek. Teisi oli raskem määritleda osalt seetõttu, et nad olid enam varjatud (reaalsuse meelega tugevus), osalt filmides esitatud situatsioonides halvemini äratuntavad ja osalt ehk raskemini ja ebamäärsemalt defineeritud.

Kolmanda teguri — isiku „salapärasuse“ või „lähbipaistvuse“ mõju on kaunis suur. Katsetel „lähbipaistvama“ isiku kohta antud arvamused (keskmise 37 žürii liikme kohta) olid 25% võrra paremad juhuslikust, kuna kinniseima isiku kohta ainult 5% võrra paremad (s. o. kui võrrelda tabavate iseloomustuste arvuga, mida saaksime loosides iseloomustusi isikute vahel).

Milliseid andmeid peaksime taotlema koguda iga isiku kohta, oleneb otstarbest. Kõnelustel inimestega peaksime Allport'i arvates silmas pidama järgmisi andmeid:

1. Vanus.
2. Rahvus.
3. Haridus.
4. Haigused ja õnnetused.
5. Senine kutsetegevus ja tuleviku plaanid.
6. Meelelahutused.
7. Kultuursed huvid.
8. Lähema paari aasta püüded.
9. Suuremat mõju avaldanud isikud.
10. Päevane unistamine.
11. Hirmud ja mured.
12. Pettumused ja alandused.
13. Mis on vastik.
14. Seksuaalsed elamused.
15. Neurootilised raskused.
16. Usulised elamused.
17. Elufilosoofia.

Arvesse võttes kõiki ülaltoodud raskusi võõra isiksuse tunnetamises ja uurimusi kollektiivsete otsuste omaduste kohta, võiksime loota kõige tabavamaid tulemusi, kui mitu õpetajat teevad iseseisvalt oma otsused õpilaste kohta ja siis ühiselt harutavad need läbi. Erilist järeleuurimist nõuaksid isiksusejooned, millede kohta ühed arvavad õpilase olevat märksa üle keskmise, teised alla, siin ei oleks õige panna lihtsalt keskmise aritmeetiline, sest nähtavasti on siin kas sama mõistega tähendatud kahesuguseid asju või kutsub üks õpetaja esile hoopis teissuguseid reaktsioone kui teine.

4. Väljendusliigutuste tõlgitsemisest.

Isiksuse tundmaõppimise meetodite seas on alati suurt tähelepanu pööratud väljendusliigutuste tõlgitsemisele. Ja kuna see on ka õpetajale kättesaadav võimalus — mõningaid tähelepanekuid saab teha ka ilma foto- ja kinoaparaadi abita —, siis anname siinkohal lühikese ülevaate selle võimalustest.

Igas toimingus ja liigutuses on kaks külge: asjalik otstarbekohasus ja isiksuse omapära väljendus. Juba seegi nõuab mõningate vaatelejas peituvate psühholoogiliste seadusepäraste arvestamist, kui tahaksime lihtselt konstateerida, kuidas nimelt keegi toimib teatud eesmärgi saavutamiseks või teatud olukorras. Veel enam probleeme kerkib, kui püüame viimase komponendi põhjal otsustada isiku elamuste või isiksusejoonte üle.

Pilku heites teguritele, mis võiksid olla elamuste, suhtumiste või isiksusejoonte sümptomideks, näeme, et neid on niipalju, et lühikese üldise ülevaatega ei saa veel kuigi palju tungida sellesse küsimusse. G. W. Allport ja P. Vernon, kokku võttes mitmesuguste uurijate algatusi, toovad 11 leheküljelise ajutise kataloogi väljendusliigutuste kohta ¹⁾.

Vähe on sellest, et õpime ainult tähele panema mitmesuguseid väljendusliigutusi. Aja jooksul muljed osalt kahvatuvad, osalt aga muutuvad või segunevad teistega, võides tunduda küll tõetruudust tõendavalt elavatena, ent osutudes siiski fantastilisteks. Säärane hädaoht on seda suurem, mida suurem hulk õpilasi õpetajal käes. Kujukalt näitab meile mälu kujutluste muutumise protsessi katse, kus näidatud stiliseeritud öökull on mälus hiljem muutunud kassiks, kes pealegi istub vastandina originaalile seljaga vaataja poole (loengul näidatud valguspilt). Sellepärast nendele, kes tõsisemalt tahavad oma õpilaste isiksust tundma õppida, peame tungivalt soovitama kõike tähelepanuväärset lühidalt üles tähendada, hiljemalt sama päeva õhtuks. Hiljem neid üle vaadates, võime tulla mõningaile ootamatuile järeldustele, mida esimeste muljete põhjal ehk ei oleks oodanud. Niiviisi garanteeriksime oma otsuste suuremat objektiivsust. See on maksev mitte ainult väljendusliigutuste, vaid igasuguste tähelepanekute ärakasutamise kohta.

Suurema objektiivsuse tagamiseks tuleks alati silmas pidada, et väljendusliigutused on keerukad ja sagedasti väga hetkelised, osalt n.-õ. poole tee peal alla surutud liigutused. See avab tee mitmesugustele illusioonidele, eriti seniste muljete põhjal tekkinud arvamuste suunas (mis on sagedasti osalt ka „eelarvamused“). Tunnistajate psühholoogia ütleb: täiesti õige tunnistus on erand, osalt ekslik tunnistus esineb reeglipäraselt.

¹⁾ G. W. Allport and P. Vernon, *Studies in Expressive Movement*. New York, 1933, lk. 24—35.

Illusioonidest näoilmete alal on tähelepanuväärsem alumise näoosa ilme ülekandmine ülemisele: kui näit. kokku kleepida ülesvõtted naervast suust ja inimese kurbadest silmadest, siis paistab nagu naeraksid silmad. Kui kurbust väljendav suu ühendada naervate silmadega, tunduvad silmad ikkagi kurvad.

Üldistuste tegemisel peaks olema ettevaatlik ning põhjenduseks ette tooma fakte. Näit. kiiruse kohta Allport'i ja Vernon'i katsetel on selgunud, et peaksime eraldama kolm väljendusliigutuste valda: a) sõnaline kiirus — lugemine, arvude peast-lugemine, paberil ja tahvlil kirjutamine; b) joonistamiskiirus — joonistamine paberil ja tahvlil, jalaga joonistamine; c) rütmiline kiirus — takteerimine mugavaimas tempos käega, sõrmega või peaga. Isik, kel ühel alal on suur liigutuste kiirus, ei tarvitse seda omada teistel aladel, ja selle vastuoksuse selgitamine võib meid viia kaugemale antud isiksuse mõistmisel.

Eriti väärtuslikud võiksid olla detailsemad põhjendused ja näited lahkavamate selgitamisel, mis võivad tekkida mitme õpetaja vahel mõne õpilase isiksuse määritlemisel. Samuti ka siis, kui kogutud andmeid oleks tarvis üle anda näit. vaimutervishoiu eriteadlasele või uuele, asetäitjale õpetajale.

Väljendusliigutuste tõlgitsemiseks ei ole võimalik anda kindlat „sõnastikku“, sest iga sümptoom võib omada mitmesuguseid tähendusi. Ph. Lerch'i järgi näit. ülemäära avatud silmad võivad tähendada: rõõmu, hirmu, üllatust, ehmatust. Teiselt poolt mitte igakord teatud emotsiooni puhul ei astu tegevusse samad musklid. Näit. Landis'e katsetel *musculus frontalis* oli tegevuses: valu puhul 43% isiku juures, vastikuse puhul 20%, kibestuse puhul 48%, nutu puhul 36%, viha puhul 28%, üllatuse puhul 36% juures. Korralik käekiri võib tähendada tundeelu nõrkust või raudset tahet. Seega tuleb üheainsagi sümptoomi õigeks tõlgitsemiseks appi võtta teisi andmeid.

Võib kerkida küsimus, kas igas väljendusliigutuses saabki avalduda igasugune isiksuse külg. Näit. Allport ja Vernon leiavad, et intuitsioonivõime, seltskondlikkus ja usulised tunded ei ole tabatavad grafoloogia kaudu, kuna korralikkus, graatsilikkus, kohmakus, liigutuste ulatus ja jõulisus määratakse käekirja põhjal sagedasti suure täpsusega. Lerch näitab, et miimilised väljendused peegeldavad hästi inimese suhtumist välisilma. Wolff järeldab oma uurimustest, et kõnnakus avaldub tundmuste ja tungide laad,

profiilis — intellektuaalne ja tahteelu. Samuti igal inimesel on erinev „raskuspunkt“ väljenduses.

Väljendusliigutuste tõlgitsemisel peame arvesse võtma järgmisi tegureid: erinevaid traditsioone, emotsioone ja meeleolusid, pingutusi ja väsimust, vanust, sugu, kehaehituse iseärasusi, tervislikku seisukorda, õnnetuste läbi tekkinud kehaehituse muudatusi, erilisi harjumusi ja treeningu mõjusid (sõjaväeline õppus, näitlemine j. m.), mis võivad maskeerida individuaalseid väljendusi, juhuslikke ümbruse mõjusid (sulg, tint ja paber kirjutamisel; pind, jalanõud, ilmastik kõndimisel)¹⁾.

Sellest loetelust järgneb, et võimatu on anda üldmaksvaid üksikasjalikke reegleid tõlgitsemise kohta, vaid tuleb arvestada ka kohalikke olusid ja traditsioone, samuti iga isiku ja olukorra omapärasusi.

Katseist ülesvõtete põhjal intelligentsuse määramisel selgub, et kuigi üldkokkuvõttes võib oletada teatavat intelligentsustaseme peegeldumist portrees, üksikutel juhtudel võib näoilme viia eksiteele isegi enamiku võrdlemisi vilunud vaatlajaist. Mitmesuguste elamuste ülesvõtted näitavad, et näoilme kui niisugune ei ole piisavaks tundmuste olemasolu ja eraldamise abinõuks, — alles kogu situatsiooni arvesse võtmine (ühes näoilmega) võimaldab meil tabavamalt otsustada teise inimese üle. Sellest veel kord peame järeldama, et vähemalt sellise väljendusliigutuste tõlgitsemise oskusega, mis meil praegu on, peame kasutama seda ainult täienduseks teistele isiksuse tundmaõppimise meetoditele, mitte rajades oma otsusi ainult mõningatele väljendusliigutustele.

Siin toodud väljendusliigutuste tõlgitsemise põhiprintsiipe vähehaaval hästi omandades võiksime edaspidi sellele rajada üksik-asjalisemaid inimeste tundmaõppimise oskusi.

5. Tundmustest ja „emotsionaalsest küpsusest“.

Praegu me võime juba anda enam-vähem tervikulise pildi tundmuste tähtsusest inimese elus ja nende arendamise nõuetest. Eriti on see maksev ärritusega seotud tundmuste kohta, nagu hirm, viha jne., kuna aga norutundega ühenduses olevad elamused nõuaksid võib-olla mõningaid täiendusi teoorias.

¹⁾ Allport, Personality, lk. 468.

Väga paljude praegusaja psühholoogide vaateid võiksime lühidalt kokku võtta järgmiselt:

Tundmus on õige primitiivne reaktsioon. Kuna inimese intellektuaalsed funktsioonid on läbi teinud pika arengu, on nn. autonoomne närvisüsteem, mille tegevus annab tundmusi iseloomustavaid kehalisi sümptome, jäänud suurema muutuseta. Tema tegevus inimest ähvardavate hädaohtude puhul võis omal ajal olla otsustava tähtsusega ja on väga oluline praegugi, kuigi keerukamates elutingimustes ei piisa enam sellest mehhanismist. Mis sünnib sümpaatilise närvisüsteemi tegevusse astumisel? Mõned tähtsamad nähted oleksid järgmised. Neerupealsed sisenõristusnäärmed eritavad adrenaliini, mis valgudes laiali üle kogu keha lisaks närvidele ka keemilisel teel aitab viia organismi häireseisukorda. Adrenaliini mõjul katkeb seedimistegevus, — lihased saavad selle arvel rohkem verd eelseisvaks võitluseks. Verre paisatakse suurendatud hulgad veresuhkrut, energiaallikat intensiivseks tegevuseks. Eriaine lisandamisega verre hüübib see kiiresti haavamiste puhul. Higinäärmed astuvad tegevusse, sellega on peopesad niisutatud haaramiseks ja võimaldatud keha parem jahutamine võitluse ajal. Näeme õige otstarbeka võitlusvahendite mobilisatsiooni pilti.

Katsed näitavad, et on terve rida üleminekuid unest, üle ärkveloleku kuni töö ja lõpuks afekti seisukorrani. Parajal määral seda erksust on vaja tööks. On aga ärevust liiga palju, siis muutub organiseeritud tegevus võimatuks ja tekib juba disorganisatsioon. Sellelt seisukohalt tugevad tundmused on tundemärgiks, et pole leitud õigeid käitumisviise olukorra lahendamiseks. On mobiliseeritud küll energiat hädaohu võitmiseks, kuid ei osata seda suunata vajalikku tehnilisse või sotsiaalsesse tegevusse.

Sellest järgneb juba teatav üldine seisukoht tundmuste kasvatamise kohta, niipalju kui see puutub ülalkirjeldatud ärritusesse: teatav ärritus, „tundmus“ on vajalik ka tööks, liigne flegmaatsus, „külmaveresus“ ei annaks kõige paremaid tagajärgi (eriti juhtudel, kus tarvis kiirelt tegutseda). Kuid harjutama peab, et kasutades tekkinud soodustusi energiliseks tegutsemiseks inimene püüaks leida tõhusaid vahendeid raskusest ülesaamiseks. Ja edasi saame mõtlemisega, sest elutingimused ei võimalda igakord stereotüüpsete käitumisviiside kasutamist. Isegi seal, kus see teataval määral võimalik, on vajalikud käitumisšabloonid, sagedasti kaugel

primitiivsetest, ürgaegsetest, mitmesuguste kaalutluste põhjal loodud stereotüübid, nagu näit. liiklemisreeglid, auto või lennuki käsitlemise reeglid jne.

Emotsionaalse küpsuse arendamisel tuleb püüda juhtida emotsionaalsete mehhanismide abil mobiliseeritud energiat otstarbekohase käitumise piiridesse. Keerukamate situatsioonide puhul asuda ülesande lahendamisele just samasuguse põhjalikkuse ja ettevaatlikkusega, nagu mõne matemaatilise või üldse teadusliku probleemi lahendamisele. Situatsioonide jaoks aga, kus tavaliselt pole aega mõtlemiseks ja uurimiseks, nagu tulikahju, uppuja päästmise vajadus, olukorrad liiklemiskeerises jne., juba aegsasti sisse harjutada ratsionaalseid, ajakohaseid käitumisviise.

Meetodite ülekandmine teaduselt igapäevasesse ellu ei sünni igakord iseenesest (mõningate katsete põhjal võib arvata, et üldse metoodiliste sarnasuste taipamine ei esine sagedasti, eriti laste juures). Sellepärast oleks otstarbekohane juhtida aeg-ajalt tähelepanu asjaolule, et seda üldist hoiakut, objektiivset igakülgset andmete ja olukorra selgitamist ja lahenduste läbimõtlemist, mida kasutame matemaatiliste ülesannete lahendamisel või mida demonstreeritakse induktiivset meetodit esile tõstva loodusloo tunni ajal, peame kasutama ka igasuguste eluprobleemide lahendamisel. See on vaimutervishoiu ja elu edukuse aluseid, tee „emotsionaalsele küpsusele“, tundmustele õige koha näitamine isiksuses.

Peame tunnustama, et praegu „emotsionaalse küpsuse“ mõiste ei ole veel täielikult välja kujunenud, selle all mõistetakse asju, mis nähtavasti on erinevad¹⁾. Samuti on erinevusi ka mõõdupuu määramisel. Ühelt poolt talitatakse nii, nagu intelligentsuse kvotsiendi määramisel, — võrreldakse näit. kuue-, seitsme-, kaheksa- jne. aastaste laste käitumisviise ja sellest tuletatakse normid (Pressey). Teiselt poolt aga lähtutakse seisukohalt, et tundmuste kasvatus on meil seni olnud tagaplaanil ja et mõnigi laps võib emotsionaalse küpsuse poolest olla isegi ees täiskasvanust. Seetõttu praegusel ajal oleks otstarbekohane lähtuda n.-ö. ideaalnormist: sellest, mida asjatundjad rakenduspsühholoogid peavad oluliseks edukaks elamiseks ühiskonnas (Willoughby). Küsimus, millises vanuses võiks normaalselt arvestada täie emotsionaalse

¹⁾ Farnsworth, P. R. The Measurement of Emotional Maturity. The Journ. of Social Psychol., 1938, 9, lk. 235—237.

küpsuse saavutamise, mida peaks laps saavutama ühes või teises vanuses, — need jääksid siis edaspidiste kogemuste vastata.

Loenguil esitatud emotsionaalse küpsuse test on viimast laadi ja on kombineeritud mitme autori testidest ¹⁾). Siin on käsitletud „emotsionaalne küpsus“ inimlikkudes vahekordades ja üldises käitumises. Nagu ülal tähendatud, oleks mõeldav ka „emotsionaalne küpsus“ spetsiaalsemates situatsioonides — tulikahju, liiklemiskeeris jne., kus tuleks üldistele käitumisviisidele lisandada spetsiaalseid, loodusjõududele ning sotsiaalsetele reeglitele (liiklemismäärusele) kohandatud käitumisviise.

Katsel toodud küsimustest oleksid järgmised asjaolud nende esinemise korral asjatundjate arvates õige vähese „emotsionaalse küpsuse“ tundemärgiks. Nimelt 0—100 ulatuva hinnangu skaala järgi 0 või 10 oleks järgmiste küsimuste jaatavatel vastustel ²⁾):

Kas Teie valite tegevussuuna selle järgi, mis annab suurimat otsekohesest rahuldust Teile enesele?

Kas Teil on kalduvus palju rääkida sellest, mis Teil on ja mida olete korda saatnud?

Kas Teie olete õnnetu, kui Teie ei ole kõikide tähelepanu keskuseks?

Kas Teie harilikult leiate vigu inimestel, kellest kõneldakse?

Kas Teie kardate küsida oma töö eest niisugust tasu, nagu Te enese arvates olete ära teeninud?

Kas Teile on iseloomulik otsida teiste abi oma probleemide lahendamisel? (Üldiselt põhjalik andmete ja arvamuste kogumine on väga soovitatav, siin on mõeldud ainult iseseisvusetus, lahendustöö ja otsuste „teiste kaela veeretamine“.)

Vähe paremad, kuid siiski võrdlemisi negatiivsed oleksid järgmised asjaolud (hinnang 20—30):

Kas Teil tekib otsekohe eelarvamus isiku vastu, kes tuletab meelde kedagi teist, kes Teile ei meeldi?

Kas Teie muretsete palju selle üle, mida peaksite tegema, kui kaotaksite oma senise teenistuskoha (või muu sissetuleku)? (Ei ole mõeldud mitte niipalju plaanikindlad ettevaatuseabinõud, kui just emotsionaalsed, sihita mõtlemised ja arutlused.)

Kas Teie muretsete palju minevikus tehtud eksituste üle? (Siin on samuti mõeldud just sihita, otstarbetud meeolud.)

¹⁾ Peamiselt Mitchell'i skaala, muudetud Valentine, Taylor'i ja kaastöölise poolt, ning mõned lihtsustatud Willoughby testi küsimused.

²⁾ Kuna „emotsionaalse küpsuse“ testid praegu ei ole veel niivõrd viimistletud, et neid võiks soovitada igale õpetajale täpselt õpilaste arengu mõõdupuuks, ja ka eestikeelne prooviväljaanne vajab mõningate kogemuste äraootamist, siis annan siinkohal ainult kokkuvõtlikke andmeid.

Järgmisel astmel (hinnangud 40—50) oleksid järgmised käitumisviisid:

Kas Teie ütlete alguses „ei“ igale ettepanekule muuta harjumusi?

Kas alustate uusi töid, kui see aeg õiguse pärast oleks veel vajalik vanade lõpetamiseks?

Kas Teie püüate seltskonnas olles rääkida seal olevate tähtsate isikutega?

Vähe kõrgemat küpsust näitaksid järgmised käitumisviisid (hinnang 60—70):

Kas Teie keeldute mõtlemast vanadele muredele ja pahandustele? (Jällegi just emotsionaalsed, disorganiseeritud mõtlemised!)

Kas tunnete end vabana, sundimatuna vastassugupoole juuresolekul?

Kui Teil on mitu tööd teha, kas teete neid ühekaupa nende tähtsuse järjekorras?

Kas tunnete hirmu esinemise eel, kuid suudate siiski valitseda oma häält ning esitada mõtteid loogiliselt?

Kõrget küpsust (hinnangud 80—90) näitavad järgmised asjaolud:

Kas saate teha rahulikult, ilma erilise emotsionaalse reaktsioonita, plaane mõne tegevuse jaoks, kui sealjuures peate võtma arvesse oma enese võimalikku surma?

Kas olete kindel oma otsustes, s. t. kui loobute mõnest kavatsusest, siis teete seda täielikult, kui jääte kavatsuse juurde, siis kindlasti, ilma kahetsuseta?

Kui Teie satute rasketesse seisukordadesse, kas muudate külmavereliselt oma tegevusplaane?

Kas Teie otsustate vaieldavate küsimuste üle ainult faktide põhjal, kõrvale jättes Teie enese ja teiste arvamised selle kohta?

Kas Teie valite tegevussuuna selle järgi, mis annab maksimaalset pikaajalist rahuldust kogu küsimuses olevale isikute rühmale?

Kas Teie suudate nõustuda asjaliku arvustusega ja seda kasutada?

Kui Teid tutvustatakse võõras seltskonnas, kas tunnete end vabalt ja leiata kohe sobivaid asju ütelda?

Ja lõpuks kõrgeimat küpsust (hinnang 100) peegeldavad jaatavad vastused küsimustele:

Kas Teie hindate õiglaselt teiste inimeste püüdeid ja saavutusi?

Kas Teie olete tasakaalus ja külmavereline ootamatute raskuste ja hädaotude puhul?

Nagu öeldud, ei saaks me praegu veel ette võtta kuigi täpseid emotsionaalse küpsuse võrdlemisi ja mõõtmisi, kuid probleem iseenesest on õige tähtis ja väärib tõsist tähelepanu. Ülaltoodud näited võiksid anda teatavaid näpunäiteid, kuhu suunata õpilaste emotsionaalset arengut, et tundmused saaksid edu võimaldavaks

teguriks, selle asemel et olla seotud reaktsioonidega, mis oleksid kohased ainult lapsepõlves.

6. „Sotsiaalsest küpsusest“.

Inimese tegevus sünnib ühiskonnas ja seetõttu oskus käituda inimestega on sagedasti suurema tähtsusega kui mitmesugused erialalised oskused ja teadmised. Sest suurem osa inimesi ei vaata mitte ainult sellele, mida neile seletatakse, pakutakse jne., vaid suhtumine asja sisusse oleneb neil palju sellest, kuidas seda tehakse, isikust, kes seda teeb. Ja kui inimene on saamatu oma käitumises, ei oska arvestada teiste tunnetega, siis takistab see tuntavalt teda elus edasi jõudmast.

Kuivõrd mõõduandev on oskus käituda inimestega, näitab katse Ameerikas Purdue ülikoolis, kus psühholoogid uurisid rea viimse kursuse üliõpilaste teoreetilist ja sotsiaalset intelligentsust, samuti õppetöö edukust ja isiksuse omadusi. Viis aastat hiljem otsiti nad jälle üles ja võrreldi nende edasijõudmist elus. Kõrgema teoreetilise intelligentsusega isikud teenisid keskmiselt 150 dollarit aastas enam kui keskmise akadeemilise kodaniku intelligentsusega isikud¹⁾. Meeldivate isiksuse omadustega insenerid teenisid aga tervelt 1000 dollarit aastas enam! Loomulikult kasvatustöös ei pea taotlema ainult suuremaid teenimisvõimalusi tulevikus, kuid nii üksiku õpilase kui ka ühiskonna seisukohalt võiks ainult kasulik olla see, et kõrgematele kohtadele jõuaksid ka kõrgema intelligentsusega isikud. Seal võiksid nende võimed paremat rakendust leida. Ka üldiselt ühiskondlikus elus võiks olla vähem takistavaid hõõrumisi, kui on vähem inimesi neid tekitavate isiksusejoontega.

Seetõttu võiksid ehk meilegi olla kasulikud ühe katse tulemused, kus määrati kindlaks, millised isiksuse omadused on kõige tähtsamad meeldivuse või ebameeldivuse tekitamisel²⁾. (Kuigi meil võiks ehk nimestik vähe teissugune olla kui ameerika inimestel, kuid meie olude kohta puuduvad veel andmed.)

Eitava vastuse puhul mõnelegi järgnevatest küsimustest on tõenäosus 1 000 000 : 1 vastu, et Ameerikas säärase isiksuseomadusega inimene oleks vastumeelne teistele.

¹⁾ Laird, D. A., How to use psychology in business. New York, London, 1936, lk. 117.

²⁾ Laird, lk. 123—125.

1. Kas võib alati kindlasti usaldada, et Teie teete seda, mis Te lubate?
2. Kas Te olete alati valmis lahkelt aitama teisi?
3. Kas hoidute liialdustest kõigis oma ütlustes?
4. Kas hoidute näitamast, kui palju Te teate?
5. Kas hoidute olemast sarkastiline?
6. Kas tunnete end olevat madalamal enamikust oma kaaslasist?
7. Kas hoidute käsutamast inimesi, kes ei allu Teile?
8. Kas hoidute noomimast inimesi, kes teevad asju, mis Teile ei meeldi?
9. Kas hoidute heitmast nalja teiste üle nende selja taga?
10. Kas hoidute valitsemast teiste üle?

Vähem kardetavad, kuid siiski mõjuvad ebaõnnestumise tegurid, on järgmiste omaduste puudumine:

11. Kas hoiate oma riideid korras ning puhtad?
12. Kas hoidute olemast hulljulge ja häbematu?
13. Kas hoidute nurisemast igapäevaste asjade üle?
14. Kas hoidute naermast teiste vigade üle?
15. Kas Teie suhtumine vastassugupoolde on vaba labasusest?
16. Kas lasete teiste vigu mööduda, ilma et parandaksite neid?
17. Kas laenate meelega teistele asju?
18. Kas lasete teisi tegutseda nende tahtmise järgi?
19. Kas püüate mitte jutustada nalju, mis võivad tekitada piinlikkuse tunnet teistes?
20. Kas valitsete alati enese üle?
21. Kas hoidute vaidlemast?
22. Kas naeratate lahkelt?
23. Kas hoidute rääkimast peaaegu kogu aeg?
24. Kas hoidute täielikult segamast end teiste inimeste asjadesse?

Niipalju kui võib otsustada ilma katseteta, tohiks need omadused meiegi oludes olla küllalt tähtsaks edu teguriks, mistõttu kasvatustöös neile tuleks panna mitte vähem rõhku kui üksikute ainete omandamisele.

Tegelikus elus on sagedasti kõrvalise tähtsusega, milliste võimete abil keegi teeb teatavaid asju, sest mõningaid puudusi võib kompenseerida teistega. Peaasi on, et tarvilikud toimingud oleksid rahuldavalt sooritatud. Küsimusele, millised toimingud võiksid olla tundemärgiks, et lapse areng on normaalne, püüab anda vastust E. Doll'i skaala ¹⁾. See test taotleb mõõta, kui võrd iseseisvaks ja ühiskondlikuks eluks teguvõimsaks, „küpsaks“ on keegi saanud. Need normid vajaksid kohaldamist meie oludele, enne kui võiksime neid kasutama hakata täpsemaks võrdluseks. Siiski võiksime

¹⁾ Doll, E. A., The Vineland Social Maturity Scale. The Training School at Vineland, New Jersey, 1936.

esitada mõningaid andmeid sellest, et näidata, milliste lihtsete asjaolude tähelepanekuga võime kontrollida, kas õpilane omab kõike elus edasijõudmiseks vajalikku. Tähelepanekud haaravad järgmisi alasid: enese eest hoolitsemine (liigutused, söömine, riietumine), liikumine, tegevus, ühendus teistega (kõne, kirjutamine, lugemine), oma tegevuse suuna määramine, sotsiaalne tegevus. See skaala võimaldab võrrelda ka täiskasvanute „sotsiaalset küpsust“, kuna annab vanuse norme kuni 25 a. vanuseni, milline aste loetakse keskmise täiskasvanu tasemeks. Sealt edasi on veel 10 punkti ülemise 50% diferentseerimiseks.

Kooliealiste toimingud võiksid olla umbes järgmised — aastate normid ei tarvitse olla täpselt samasugused kui Ameerikas, kuna on mõeldav, et tegevused võiksid ilmuda teises järjekorras (ja sealgi tuleb sellega arvestada). Eeldades, et kõik noorema lapse jaoks ettenähtu on saavutatud, peaks 8—9-aastane laps: a) oskama käsitseda lihtsamaid tööriistu (vasar, saag, kruvikeeraja, aiatöö-, majapidamisriistad); b) suutma tõhusalt aidata majapidamistoimingud, nagu vooditegemine, lauakatmine, nõude pesemine, tolmutühkimine, tubade kraamimine; c) lugema omal algatusel; d) pesta (vannis või saunas) ilma teiste abita, välja arvatud peapesemine.

Juhul, kui mõni neist normidest on saavutamata, kuid selle asemel saadakse vastav arv punkte kõrgemal seisvatest toimingutest, loetakse norm saavutatuks.

9—10-aastaselt lapselt ootame, et ta: a) hoolitseb enese eest söögilauas; b) teeb väiksemaid ostusid; c) liigub vabalt oma kodulinna üksi või sõpradega.

10—11-aastaselt: a) kirjutab lühikesi kirju; b) telefoneerib (meie oludes esialgu vähe kõlblik mõõdupuu!); c) teeb väikesi tasutavaid töid kodus või lähemas ümbruses, nagu kodutööd, lastehoidmine, ajalehtede müümine jne.; d) suudab tellida posti kaudu, kuulutuste põhjal (vist samuti meil vähe kõlvulik mõõdupuu).

11—12-aastaselt ootame, et ta: a) teeb lihtsamat loovat tööd, nagu valmistab või parandab tarvilikke esemeid, keedab, küpsetab või õmbleb, teeb aiatööd, hoolitseb loomade eest, kirjutab lihtseid jutukehi või luuletusi, teeb lihtseid maale või joonistusi; b) teda võib jätta mõneks tunniks koju või töö juurde, ja ta suudab hoolitseda enese või teiste eest, kes tema hoolde jäetud; c) loeb prakti-

liste teadmiste saamiseks või ajaviiteks raamatuid, ajakirju, ajalehti.

12—15-aastaselt: a) võtab osa keerukamate mängudest, nagu võrkpall, jalgpall, tennis jne. reeglitest arusaamisega; b) ainult harva vajab teiste abi riietumise ja pesemise juures; c) valib ja ostab väiksemaid riietusesemeid; d) võtab osa noorsootegevusest, -ringidest, pidudest; e) toimetab iseseisvalt, „vastutavalt“ igapäevaseid töid, nagu lauakatmine, aia eest hoolitsemine, akende pesemine.

Nende lihtsete asjaolude jälgimine võib näidata, kas õpilases on arenenud kõik eluks vajalikud võimed ja omadused, umbes tema vanusele vastaval määral.

Kuigi oleme korduvalt rõhutanud esitatud testide tarvitamisel vajalikkust ettevaatust, osutub heades testides antud materjal siiski väga väärtuslikuks lähtekohaks mitmesuguste tähelepanekute tegemiseks. Sest paremate testide koostamisel tehakse põhjalikke eeltöid mitme eriteadlase osavõtul ja nende viimistlemiseks korraldatakse katseid ja uurimusi. „Sotsiaalse küpsuse“ mõiste tarvitamisel tuleb meeles pidada, et see ei ole veel praegu lõplikult välja kujunenud, on esialgu ebamäärane ja ehk koguni mitmekesiseid probleeme sisaldav. Kuid temas peitub kahtlemata üks tähtsamaid kasvatuse sihte, mistõttu peame juba nüüd käsitlema neid küsimusi võimaluse piires.

A. KÜMMEL

Õhukaitsetöö õppeasutistes.

Õhukaitsetöö ülesandeks õppeasutistes on õpilaste kaitse õhürünnaku ajal. Kaitse organiseerimisel tuleb arvestada järgmisi põhjanevaid momente:

1) Tänapäeva moto-mehhaniseeritud armeede ja massiliste sõjalennukite, lahinggaaside ja süütepommide sõda võib üle öö tekkida selles äärmuseni elektriseeritud õhkkonnas, mis kevadest peale lakkamatult valitseb Euroopa poliitilises taevas.

2) Kõik tänapäeva sõjaasjanduse autoriteedid püsivad kindlas usus, et tuleviku sõda, kui see kord suurte riikide vahel peaks valla puhkema, ei piirdu enam rindega, frondiga, vaid haarab võitlevate riikide kogu maa-alad. Seda seepärast, et lennuk on

sõja õhku viinud, muutnud selle „totaalseks“. Abessiinia draama, siis heitlused Hiinas ja Hispaanias näitavad, et arenemine ses suunas toimub peadpöörivas tempos. Sisuliselt on need veel argseteks avamängudeks suurele heitlusele suurte rahvaste vahel.

Nagu sõjatelegrammidest loeme, on lennuväerünnakud esijoonel sihitud vastaspoole tagala elulisemate keskuste pihta, nagu linnad, teedesõlmed, raudteejaamad ja tehased. Nende purustamine, nende korrapärase töö laostamine halvab algusest peale rahva võitlustahet, nõrgendab tema vastupanuvõimet, kõnelemata juba mobilisatsiooni ja teiste organiseerimistööde raskusist.

3) Sõjalennukite tööstuse ja navigatsiooni kõrge tasapinna tõttu on tänapäeval õhurünnakud võimalikud igasugustes ilmastikutingimustes — nii päeval kui ka öösi. Hispaania „kodusõja“ andmed näitavad, et mõlemate sõdivate poolte õhurünnakud vastase sõjalise väärtusega objektidele õnnestuvad 85%. Õhust tulistamise tabavus on sihtimisaparaatide suurte täienduste tõttu kõrgeimal määral tõusnud. Pommituslennukid lendavad tänapäeval üle 7500 m kõrgusel. Samal ajal on parimate õhukaitsekahurite pommituste ulatus vaid 5500—5600 m.

Edasi langeb tulistamistäpsus niivõrd, et üle 7000 m kõrgel lendava lennuki tabamist suurtükitulega tuleb vaadelda kui juhust.

Lennukite kiirus on kohutavalt tõusnud. 400—480-km-ne tunni-kiirus on tänapäeval harilikuks kiiruseks. Uued saksa lennukid, näiteks Henkel, sooritavad kuni 634 km, inglise Hawker-Hurricane tüübid koguni 650 km tunnis. Seda silmas pidades jäävad omad, kaitseks määratud lennukid reeglipäraselt hiljaks vaenlasele vastulöögiks. Et tõusta 8000 m kõrgusele, vajavad nad aega. Vaenlane on aga vahepeal oma hävitustöö teinud ja kadunud.

4) Arvestades, et tuleviku sõda võib tekkida ootamatult, et lennuväe esimesed löögid juba algusest peale otsustavad võitja ja kaotaja osad, tuleb juba rahuajal asuda õhukaitse organiseerimisele ja temasse kuuluvate inimkaadrite koostamisele ja väljaõpetamisele. Meil, Eestis, on õhukaitsele pandud alus kodanliku õhukaitse seadusega 1936. a. Selle realiseerimiseks anti Vabariigi presidendi poolt 1. juunil 1938. a. Kodanliku Õhukaitse üldkava.

5) Õppeasutise massivsed hooned on heaks objektiks vastase lennuväe löökidele. Koolihoonete ehitustehniline moondamine on iseenesest võimalik, kuid enamasti on see raskendatud tehniliselt ja üle jõu käiv aineliselt. Asub õppeasutise hoone sõjaliselt erili-

selt ohtlikus linnaosas või mõne sõjalise tähtsusega objekti vahetumas läheduses, tuleb õppeasutis juba varakult siit eemaldada. Sellised „halvad naabrid“ on tehased, kasarmud, raud- ja kiviteed, sillad, sadamad, haiglad.

6) Ikka ja alati tuleb meeles pidada, et koolihoone tabamine, hulga süütute laste hukkumine, jätab, nagu näitavad Hispaania ja Hiina kurvad draamad, igakord mitte üksi katastroofi vahetumas naabruses, vaid kogu erapooletus maailmas otse masendava ja õud-selt rõhuva mulje. See kõik on ründajail „õhupiraatidel“ teada. Seepärast teostatakse sellist terrorit just omadega juba läbioleva poole poolt otse halastamatu järjekindlusega, seepärast hüljatakse igasugune inimsus, kõnelemata juba sõda „humaniseerivaist“ rahvusvahelistest konventsioonidest.

Nagu ülalpool tähendatud, sunnib sõjatehnika praegune olukord juba rahuajal algama õhukaitsetööd ja kaitseks vajalise meeskonna komplekteerimist. Nagu iga organistsioon, vajab ka kooliõhukaitse pikemat aega oma osade õppimiseks, oma ülesannetesse süvenemiseks ja „sissemängimiseks“. Et seda pole võimalik üle öö saavutada, vaid aastaid vältama visa töö järele, — on päevselge.

Kooliõhukaitse teostajaks on kooli õhukaitsekomando. Viimane komplekteeritakse õpetajaskonnast, kooliteenijaist ja vanemate klasside õpilasist. Kui aga seda ei jätku kõigi õhukaitse erialaliste rühmade teenistusnõuete rahuldamiseks, tuleb kaasa tõmmata vabatahtlikke lastevanemate hulgast või koolinaabruses elutsevaid asjasthuvitatud, sundväekohustusele mitte alluvaid kodanikke.

Koliõhukaitse, alludes vahetult õppeasutise juhatajale, on selleks algrakukeseks, tõukejõuks, mis rahuajal aitab teha õhukaitse vajaduse propagandat lastevanemate laiemais massides, sõja ajal aga hoolitseb korra alalhoiu eest koolihoones ja aitab likvideerida õhurünnaku tagajärjel tekkivaid hävitusi koolihooneis ja kooliterritooriumil.

Välismaail on suurriikides väljakujunenud kooliõhukaitse organisatsioonid juba pikemat aega tegutsemas. Nii koosneb Nõukogude Liidus õppeasutise õhukaitse komando organisatsiooniliselt järgmisist erirühmadest ehk tegevkonadest: 1) valveteenistus-, 2) keemiline, 3) sanitaar-meditiiniline, 4) tulekaitse-, 5) tehniline-remont- ja 6) siderühm. Igas rühmas on 1 juht ja 4 tegevliiget.

Seega oleks siis Nõukogude õppeasutise õhukaitse unitaarses komandos rakendatud tööle 6 rühmajuhti ja 24 tegevliiget. Kui

lisada neile veel õppeasutise juhataja, siis peaks koolis teotsema õhukaitse alal vähemalt 31 inimene.

Rühmade tegevliikmete arvu suurendamist ei peeta otstarbekohaseks, selle asemel soovitatakse vajaduse korral mitmekordistada üksikute rühmade arvu.

Esijoones on soovitav suurendada tulekaitse- ja valveteenistusrühmade arvu kahe-, isegi kolmekordseks.

Õpilaste kaasatõmbamine õhukaitsetöile tuleb toimetada asjatundlikult, arvestades õpilaste tervislikku seisundit, samuti kehalist ja vastutusvõime arenemist. Täiendus-, kutse- ja tööstuskoolide kui ka gümnaasiumide vanemate klasside õpilased võivad kuuluda ka linna õhukaitseraioonide komandode koostisse ja aidata likvideerida õhurünnaku kahjusid ka väljaspool koolihoonet ja -piirkonda, niipalju kui seda kohalikud olud ja õppetegevuse iseloom võimaldavad. 1. juunil 1938. a. ilmunud Kodanliku Õhukaitse üldkava § 29 järgi noorteorganisatsioonid, nagu noorkotkad, skaudid j. t., abistavad oma liikmetega, alates 15. eluaastast, kodanliku õhukaitse tegevkondi, eriti side- ja vaatlusteenistuse pidamisel asulates. Kuivõrd noorte kaasabi sõjaolukorras osutub otstarbekohaseks ja kas pole parem neid sõjaohust võimalikult eemaldada, see selgub muidugi sõja puhul. Harilikult aga piirdub kooli õhukaitsekomando töö koolihoonega ja selle lähema maa-alaga.

On erialaliste rühmade, tegevkondade juhid ja nende meeskonnad määratud, tuleb asuda „sissemängimisele“. Esijoones tuleb kõiki õpilasi tutvustada kehtivate õhukaitse alarm-signaalidega, nende andmise ja avaldamise abinõude ja viisidega.

Tuleb koostada ja nähtavale kohale asetada kooli õhukaitse operatiivkava, millest võib täpselt näha ja lugeda, kuidas tuleb õpilasel, õpetajal, teenijaskonnal kui ka rühmade tegevliikmeil toimida õhurünnaku ootel, õhurünnaku ajal ja õhuhädaohu möödumisel.

Neid juhiseid tuleb koostada piinliku hoole ja asjatundmisega ja arvukate harjutuste abil selgeks teha nii õpilasile kui ka õpetajaile, et igaüks otse automaatselt teaks, mida ta peab tegema, kuhu minema ja mida ta mitte ei pea tegema. Meie Kodanliku Õhukaitse üldkava § 19 järgi asutiste ja ettevõtete kodanliku õhukaitse kava töötavad välja asutiste ja ettevõtete juhatajad siseministri poolt antud üldiste juhtnõuude järgi. Kavad esitatakse asutiste ja ettevõtete juhatajate poolt kohaliku Kodanliku Õhukaitse jaos-

konna juhi kaudu kinnitamiseks Kodanliku Õhukaitse juhile. Sama dokumendi § 46 järgi teostub noorsoo ettevalmistamine kodanliku õhukaitse alal koolide kaudu. Kodanliku õhukaitse õppekava koolidele koostab haridusminister kokkuleppel sise-, sotsiaal- ja sõjaministriga. Õpetajate ettevalmistamist korraldab haridusministeerium.

On õppeasutise õhukaitsekomando ühes tema kuue allformatsiooniga koostatud, samuti üldkontuurides ära märgitud kooliõhukaitse operatiivkava, tuleb asuda mõningate ehitustehniliste ja tulekaitse korralduste elluviimisele.

Õppeasutise juhataja vastava korralduse põhjal vaatab linna ehitustehnilise õhukaitse kontroll koolihoone põhjalikult üle ja koostab vastavate hädatarvilikkude kaitsetööde kavad ühes kalkuatsioonidega.

Tuletõrjekontroll avastab koolihoone tuleohtlikumad kohad, esitab oma ettepanekud koolijuhatajale, kes kannab need ette õppeasutise ülalpidajale.

Kõigi nende uurimuste alusel teostatakse vastavate õhukaitse asutiste otsekohe kontrolli all kõik ümberehitused ja korraldused, mida nõuavad vastavad õhukaitse seadused ja vajadused.

Siia kuulub muu seas pööningute puhtakstegemine igasugusest tuldvõtvast rämpsust, katusealuste ja kandetalade isolatsioon ja impregneerimine keemiliste ainete ja materjalidega, pööningute põrandate kindlustamine betoonkatte ja kuni 5 cm paksuse liivakihi; tuleohtlikumate kohtade lähedusse paigutada tulekustutusvahendeid, nagu kast kuiva liivaga, tulekustutaja „Minimax“, labidad, kangid, kühvlid ja võimalust mööda asbestpõlled ühes siniste prillidega jne. Pööningule tuleb märkida ka tulekaitsepostide arv ja nende seisukord õhurünnaku ajal.

Tulekaitsepostide arv sõltub maja ehituse iseloomust, tema kordade arvust ja õppeasutise iseloomust. Kahekordses koolihoones aitab näiteks 2—3 tulekaitsepostist pööningul, esimesel korral ja treppidel. Tööstuskoolides, kus on laboratooriumid kallite aparatuuride ja tuldvõtvate materjalidega, tuleb tulekaitsepostid asetada pööningule, hoone igale korrale ja laboratooriumidesse. Hinnalised aparaadid, kui need just iga päev hädavajalised pole, tuleb loomulikult juba rahutute aegade saabumisel sisse pakkida ja julgemasse paika toimetada.

Tuletõrje tegevkondate tagavarad, nagu hüdropuldid, panged, kirved, haagid, kirkad, voolikud, redelid, hoitakse komando üldises laoruumis ja antakse komando juhi korraldusel välja õhualarmi saabumisel.

Sanitaar-meditseenrühm, tegevkonnd. Iga sõda nõuab ohvreid. Sanitaar-meditseintegevkonna ülesandeks on esmaabi võimaldamine juhtumil, kui pommid peaksid langema kas koolihoonesse enesesse või tema lähemasse naabrusesse.

Sanitaar-meditseenrühma juhiks määratakse kas kooliarst, või vastavaid teadmisi omav õpetaja.

Kooliarsti ruumi või võimlemissaali tuleb luua sanitaar-meditseiniline esmaabipunkt — ambulants. Võimla duširuumi tuleb paigutada pesemis- ehk sanitaarloputuspunkt. Viimase ülesandeks on võimaldada kiiret pesemist sooja vee ja rohelise seebiga kõigile, kelle suhtes tekib kahtlus, et nad on nii või teisiti kokku puutunud sõjagaasiga, esijoones üperiidi või levisiidiga. Suudetakse pesemist sooritada esimese 30 minuti jooksul, arvates üperiidiga kokkupuutumise momendist, et teki rasket villistumisprotsessi kõigi selle halbustega. Harilikult ilmuv punetus, erüteem, möödub kahju tegemata. Juhul, kui üperiidiga kontakti momendist on möödunud üle 30 minuti, isegi üle tunni, on pesemine ja dušš ülimalt hinnatud, sest nad nõrgendavad haiguse intensiivsust ja lühendavad ravile vajalist aega keskmiselt 26 päevalt 13 päevale (rasked juhud).

Loputuspunkt tuleb ehitada ja korraldada nn. läbikäigusüsteemiline, s. o. gaasitatud tulgu ühest uksest sisse ja mingu puhtana teisest uksest välja. Seega välditakse gaasihaavatute ja juba abistatute omavaheline kontakt, teiselt poolt aga kiirendab läbikäigusüsteem punkti läbilaskevõimet.

Loomulikult tuleb hoolt kanda selle eest, et õppeasutise ambulants oleks vastavalt inimeste arvule küllaldaselt varustatud ravimitega, sidumismaterjalidega, kanderaamidega jne.

Sanitaar-loputuspunkt on harilikult kolmeosaline: esimeses ruumis toimub kannatanu lahtiriietumine sõjagaasiga määratud riietest, teises toimub keha üldine pesemine sooja vee ja rohelise seebiga ja muu vajaline abistamine, kuna kolmandas osakonnas patsient saab puhta pesu, üliriided, jalatsid ja riietudes ootab kas edaspidist evakueerimist haiglasse või kojumineku võimalust. All-

Lühendatud g-komplekt.

Aine nimetus	Arv	Pakend
Digalen-ampullid, 1,1 cm ³	6 tk.	karbis
Camphora 1,0 in amp. 5 cm ³	6 "	"
Cardiazol 0,1 in amp. 1 cm ³	20 "	"
Strophantin 0,0005 in amp. 1 cm ³	10 "	"
Coffein. nat. benz. 0,2 in amp. 1 cm ³	10 "	"
Lobelin 0,1	6 "	"
Codein phosphoric. 0,05 in amp. 1 cm ³	10 "	"
Tinct. valerianae c. 10% camphorae	90 g	klaaskorgiga pudelis
Silmavesi (Sol. Natr. bicarbon. 1%)	100 "	" " "
Hydrogen. peroxydat. 3%	75 "	1) Märkus
Silmatilgad	5 "	2) Märkus
Spirit. aethereus	75 "	klaaskorgiga pudelis
Silmatabletid	20 tk.	klaastorus
Valupulber tabl.	50 "	klaaskorgiga purgis
Peavalupulber tabl.	50 "	" "
Kali hypermanganicum	50 g	" "
Nat. bromatum	50 "	" "
Vaselinum boric. 5%	50 "	purgis
Empl. adhaesiv. 5 × 500 cm	1 rull	
Calcar. hypochloras	200 g	klaaspurgis
Pudel 250 cm ³	1 tk.	
Record-prints 2 cm ³ (2 nōela)	1 kpl.	metall-karbis
Record-prints 5 cm ³ (2 nōela)	1 "	"
Record-prints nōelad	2 tk.	karbis, tagavaraks
Silmavannid	2 "	
Kõitmed, marlist 9 cm	6 "	
Kõitmed, marlist 13,5 cm	3 "	
Puuvill, hügrokoopiline	150 g	
Marli	5 m	
Turnikett	1 tk.	
Skalpell, kokkupandav	1 "	} pakitud nahast ümb- rikku, mille mõõted kokkupandult 16,5 × 8,5 cm
Käärid, kirurgil. sirged tömp-terava otsaga	1 "	
Pintsett, kirurgiline	1 "	
Kast loetl. varustuse mahutamiseks	1 "	3) Märkus.

Märkused: 1) Tühi nõu, mis täidetakse enne kpl. (komplekti) tarvituselevõtmist.

2) Valmistatakse enne kpl. tarvituselevõtmist, täites pipeti, milles 1 silmatablett puhta veega.

3) Kast valmistada puust: pikkus 50 cm, laius 31,5 cm, kõrgus kaaneta — 11,5 cm, kaanega — 15 cm; välisseinte paksus — 1,3 cm. Sees jaguneb pesadeks vastavalt esemeile.

pool esitame mõned sanitaar-meditiiniliste asutiste tehnilised normid orienteerumiseks.

1) Ruumide arvestus: vallariietusruumis tuleb arvestada 1 inimese peale 2—2,5 m² põrandapinda. Iga 1 duširoseti või pihustaja peale lubada seega 12—15m² vallariietusruumi pinnast.

2) Duširuum. Pikkus-laius mitte alla 3 m, duši pihustajate vahemaa mitte alla 1 m.

3) Riietusruum: 0,7—0,8 m² patsiendi kohta, seega 4—5 m² ühe duši pihustaja peale.

4) Vee kasutamine: 1 patsiendi pesemiseks 100 liitrit vett, temperatuuriga 38—40° C. Seega tuleb duši pihustaja kohta vett, kui pihustaja alt tunni jooksul läbib 6 inimest, 500—600 liitrit vett. Rohelise seebi kulu 14 grammi või 45 g seebi ja piirituse lahust patsiendi kohta. Uuemad andmed tõendavad, et teatava vilumuse juures on võimalik loputusele vajalist veehulka redutseerida 5,5 liitrile ja pesemise aega 4 minutile.

Punkti funktsioneerimise aeg on normaalselt 1 tund, s. o. kõik üperiidiseeritud patsiendid peavad 1 tunni jooksul, arvates kontaktimomendist, vajalist ravi saama.

5) Sidumisruumi põrandapind on vähemalt 20 m². 1 lamaja vajab 4 m² ja istuv patsient 1,5—2,0 m² pinda. Edasi tuleb suuri- mat tähelepanu pöörata gaasiravimiseks vajalike ravimite komplekti muretsemiseks. On soovitatav, et iga kodanik omaks järgmise lühendatud g-komplekti (lk. 397).

Loomulikult peab san.-loputuspunkt evima peale küllaldase sooja vee ja seebi tagavarade veel küllaldaselt kuivatusrätikuid, linu, ihupesu, rõivaid ja jalatseid. Et tihedam side koolivalitsuse ja lastevanemate vahel on hädatarvilik just sel alal, on endastmõistetav. Eestis kehtiva Kodanliku Õhukaitse üldkava (§ 26) alusel korraldab õhukaitse sanitaarala tulevikus omavalitsus koos Eesti Punase Ristiga, nii et omavalitsus aitab kaasa kollektiiv-sanitaarabiandmise punktide ja abihaglate ruumide ja statsionaarse sisustuse osas, kuna Punane Rist annab medikamendid, arstliku personali, korraldab haigete transporti ja instrueerib sanitaartegevskondi.

Õppeasutise ehitustehnilise kaitse teostamine nõuab suuri ainelisi kulutusi ja tehnilist vilumust. Kuid hea tahtmise ja vastavate tehniliste jõudude organiseerimisega on küllalt väljavaateid, et õppeasutise ülalpidajad leiavad siin mingi rahuldava lahenduse.

Esijoones tuleb valida ja kohandada vastavad ruumid gaasivarjendiks. Selleks on kohased keldriruumid, ja kui koolihoone on mitmekordne, ka ruumid hoone alumisel korral. Tuleb püüda sinna, et vähemalt üks suurem ruum keldrikorral oleks muudetud gaasi- ja pommikindlaks varjendiks, mille kattepinna suudaksid tarbe korral vastu panna 50 kg plahvatuspommi pihtamisele ja ülemiste kordade rusude langemisele. Koolihoone välisaknad tuleb sõjalukorras üle kleepida paberiribadega. Sellega välditakse, osaliselt muidugi, klaaside purunemise oht pommide plahvatuse tagajärjel tekkivate õhulainete võnkumise läbi, eriti aga inimeste vigastamise võimalused purunevate klaasikildude läbi. Loomulikult tuleb kõik aknad muuta võimalikult õhukindlaks. Üldjuhisena tuleb kõik aknad varustada sisemiste luukidega, mis on täiesti kindlad valguse suhtes, samuti ka gaasi võimaliku sissetungi mõttes. Ülimalt otstarbekohased on välismaail tarvitusel olevad automaatselt suletavad pommi- ja gaasikindlad terasluugid. Kahjuks on need meie, Eesti, oludes praegu liigagi kallid. Kehtiva Kodanliku Õhukaitse kava § 37 järgi organiseerib kodanliku õhukaitse tarvete valmistamist siseministeerium ja § 38 järgi toimub selle levitamine kodanikele kohaliku omavalitsuse kaudu. § 40 alusel kohustusliku kodanliku õhukaitse tegevkondate varustamine vajalike vahenditega toimub nende asutiste, ettevõtete ja elamute omanike poolt ja kulul.

Üheks tähtsamaks osaks kogu kooliõhukaitstes on tema tehniline remonttegevkondate, kelle ülesandeks on juba rahuajal koolihoone ja selle ligema ümbruse moondamise tööde tegelik elluviimine. Meie kehtiva Kodanliku Õhukaitse kava § 36 põhjal määratakse moondamise korraldamise ja teostamise üksikasjad kindlaks siseministri korraldusega, mis antud kokkuleppel sõjavägede juhataja ja teedeministriga.

Õhukaitse esimeseks nõudeks on, et sõja korral kõik linnad ja tähtsamad objektid oleksid öösi täiesti maetud pimedusse. Iga sugune tuli kergendab vastase lennuväe orienteerumist maastikus ja lähendab seega õhuhädaohtu, kõnelemata juba ärandlikust signaliseerimisest vaenlase kasuks. Peab aga siiski rõhutama, et tänapäeva lennukunsti ja moodsate navigatsioon instrumentide tehnika saavutiste juures öine lend on muutunud juba harilikuks nähteks ja teatud geograafilise punkti leidmisel ei tee pimedus, isegi

udu suurt raskust, küll aga raskendab, kui vähegi on all tulirelvade kaitset, objekti täpset tabamist.

Et oleks võimalus kogu õppeasutises olevaid tulesid ühekorraga kustutada, tuleb vastavalt ümber korraldada selle valgustusvõrk. On soovitatav seda korraldada nii, et oleks võimalik täisvalgus, hädavalgus ja täielik pimedus.

Hädavalguse sisselülitamisega toimuks õpilaste siirdumine varjendisse. Õpilaste gaasimaskid peavad asetsema selliselt, et neid võidaks ajaviitmata võtta tarvitusele.

Mõne maa praktika lubab õpilasi, juhtumil kui vanemad seda isiklikult soovivad ja õpilased on varustatud gaasimaskidega, saata koju. Kuivõrd see osutub otstarbekohaseks sõjaoludes, on iseasi. Meie maa lahtiste piiride ja piiratud mõõdete tõttu oleks see vist ebakohane. Selle 10—20 minuti jooksul, mis parimal juhul meie riigi loodeosal (pealinnal) kasutada, ei jõuaks õpilased kuigi kaugemale, küll aga jääksid pagevate kodanikkude ja oma asukohtadele ruttavate õhukaitse tegevkondate jalgu. Piiriäärsed linnad peavad loomulikult alati alarmivalmis olema. Arvatavasti tuleb õppeasutised linnadest evakueerida kas maale või rahulikumatesse paikadesse. Seda enam, et kohati on koolihooned juba arvatud sõjaväe, eriti selle sanitaar-meditiiniliste asutiste korraldusse.

ANNI VARMA

Tööstusliku naiskutsekooli lõpetajate katsed.

Tööstusliku naiskutsekooli lõpetaja peab omama oskusi ja teadmisi oma erialalt niipalju, kui seda tingib õppekava ja ainek omas ulatuses, et lõpetaja võiks omandada õppinud töölise kutse õpitud erialal. Seadusega fikseeritud kord nõuab praktilist ja teoreetilist õpetust, kuna õpilane peab evima teadmisi, samuti ka omandama oskusi. Kolmeaastase õpingu järele peame võima otsustada õpilase teadmiste tagavara üle, peame olema selgusel tema oskuste ja võimete kohta. Seda on siiski vähe. Me peame olema teadlikud, kuidas kooli lõpetaja oskab rakendada ellu õpitud teadmisi, omandatud oskusi. Määrus näeb ette kirjalikud lõpukatsed, pika- ja lühiajalise lõputöö praktilises osas ühes vastava seletusega ning katse joonistamises ja kompositsioonis. See lihtne nõue

on aga tõlgendatav väga mitmet moodi. Seetõttu on kujunenud lõpukatsed igas tööstuslikus naiskutsekoolis isesuguselt. Puudub ühtlus õpilaste ettevalmistuses, puudub ühtlus ka lõpetamise korras ja nõuetes. Ebaühtlus õppekavas tuleb õpilaste koosseisust kohalikkudest oludest, õpilaste majanduslikest võimalusist, tellijaskonnast, kuid ka õpetajate ettevalmistusest ja arenemisest. Samadest põhjustest sõltuvad lõpukatsed, kuna ülesanded võivad ikkagi olla ses piiris, mida sisaldab õppekava kohapealses õppeasutises.

Et tööstuslikus naiskutsekoolis õppekava sisult muutub igal õppeaastal, on endastmõistetav nähe. Selle muutuse kutsub esile kiirelt arenev tehnika, samuti ka järjest uuenevad moenõuded. Sellest lähtudes on tulnud tööstuslikus naiskutsekoolis lõpukatsekava muuta aasta-aastalt, ühelt poolt viimistluse, teiselt — järjest tõusvate nõuete tõttu. Tallinna Linna Naiskutsekooli lõpukatsed õppeaasta lõpul kõigis osakonnis on järgmised:

1. Kirjalik töö, näiteks teemal:

- 1) Miks astusin naiskutsekooli.
- 2) Miks valisin õpitud kutseala peaaineks.
- 3) Minu eriala kasvatuslik mõju.
- 4) Minu eriala tähtsus rahvamajanduses.
- 5) Minu eriala tähtsus kodukultuuri tõstmisel.
- 6) Kuidas tõsta minu eriala kultuurilist külge.
- 7) Rahvusliku omapära rakendamine minu erialal.
- 8) Teooria tähtsus praktilises töös. —

Need teemad on näited, nagu neid oleme andnud lõpukatsetel. Seejuures on võimalik iga osakonna lõpetajal kirjutada antud teemale tema eriala seisukohast, kuna eksam on ühes ruumis ja ühel ajal kõigis osakonnis.

Kirjutamise aeg — 4—5 tundi. Tööd korrigeerib eesti keele ja vastava eriaine õpetaja ning koolijuhataja. Õppeaja kestel on õpilased mõnelegi analoogilisele teemale kirjutanud kodus või klassis. Antud teemad on ühtlased algkooli, keskkooli või gümnaasiumi eelharidusega õpilasele, nõudmised aga erisugused. Algkooli eelharidusega õpilaselt ei nõuta sügavamalt käsitlust, kuna nõuded gümnaasiumi lõpetajaile on hoopis suuremad. Sama nõue on ju maksev kogu õppeaja kestel, mida kerge rõhutada individuaalse töötamisviisi juures.

2. Joonistamine ja kompositsioon.

Teema erineb osakonniti. Seda sellepärast, et joonistamine tööstuslikus naiskutsekoolis sisaldab ühtaegu eseme- kui kirja- kompositsiooni, mida võimalik rakendada tegelikku tööde, paremal juhul pika- või lühiajalisse katsetööde korraga.

1937./38. õppeaastal oli joonistamise ja kompositsiooni katse ülesandeks:

a) pesuõmblemise osakonnas tikandusega: Naise moodne öösärk madalpiste tikandil rahvuslikus laadis. Õppevahendeiks — materjaliks olid Viljandimaa lumehelvetekirjad muuseumikogudest tabelitele kopeeritult. Ülesanne sisaldas järelkult kaht osa: 1) naise moodsa öösärgi tegumoe kujundamine, 2) naise öösärgi kirja koostamine madalpistetikandil rahvuslikus laadis.

Mudelkeha-siluetti võib õpilane jäljendada, aga särgi tegumoe peab ta kujundama loomingu- ja pühimõtte alusel, pidades silmas moejoont, materjali ja ilustamise nõudeid. Kirja koostamisel oli lubatud ammendada sugemeid rahvarõivaste esemeilt, kusjuures kiri joonistuses pidi olema täissuuruses ühes vastava tikandi- tehnika kui ka kirjatud osade märkimisega.

b) rõivaõmblemise osakonnas tikandiga oli ülesandeks: Naise moodne suviõhtukleidit rahvusliku lillkirja ilustisega. Ülesanne sisaldas kaht osa: a) naise moodsa suviõhtukleidi ja käsitasku tegumoe kujundamist ja b) sama kleidi ja käsitasku ilustamist lillkirjaga. Ka selles osakonnas võis õpilane jäljendada mudelkeha-siluetti, millele ta kujundas õhtukleidi ja käsitasku. Kirja koostamisel oli antud materjaliks V. Pätsi „Rahvariided ja ornament“. Järelikult oli lubatud ammendada sugemeid Põhja-Eesti rahvarõivastest — lillkirjakogust.

Kiri pidi olema täissuuruses ja värviline ühes pistete märkimisega. Õhtukleidi valmistamine ühes tikandusega oli mõeldud pikaajaliseks ja käsitasku lühiajaliseks katsetööks.

c) Kudumise osakonnas värvimisega antud ülesanne oli diivanivaip. Materjaliks oli määratud linane või villane või mõlemate koostis. Vaiba suuruseks 2×3 m, kirjamine rahvuslikus laadis.

Õppevahendiks — materjaliks oli kasutada igal õpilasel eri kihelkonna vaiba mudel-tabel, muuseumijäljend. Tehnika pidi õpilane ise määrama, tingimusega, et selle vaiba läbiviimine kudu-

miseks võtaks minimaalse aja. Vaibakiri tuli koostada ruudulisel paberist alusel $\frac{1}{5}$ suuruses ja, nagu ülal tähendatud, rahvusvaiba kirja sugemeil.

3. Pika- ja lühiajalise praktilise katsetöö igas osakonnas määrab kaudselt joonistamine ja kompositsioonikatse. Nii saab a) pesuõmblemise osakond tikandusega pikaajaliseks katsetööks: naise moodne öösärk rahvusliku madalpiste tikandil, lühiajaliseks katsetööks — õppevahendite tabel kihelkonniti muuseumiesemete jäljendina; b) rõivaõmblemise osakond tikandusega saab pikaajaliseks katsetööks suviõhtukleidi lillkirjailustisega ja lühiajaliseks katsetööks sama kleidi juurde kuuluva käsitasku. Mõlemate osakondade tööd on tellimistööd, kusjuures õpilasel tuleb arvestada tellija maitset ja nõudeid; c) kudumise osakond värvimisega saab pikaajaliseks katsetööks diivanivaiba rahvuslikus laadis 2×3 m suuruses; lühiajaliseks tööks — $\frac{1}{2}$ kilo linase niidi ketramise. Aeg — mõlemate tööde jaoks 3 nädalat, à 7 tundi päevas. Pika- ja lühiajalise töö kohta kirjutatakse aruanded ajakulu ja materjali hinna märkimisega ning mitmetlaadi märkustega õpilase enese kui ka õpetaja poolt. Kompositsioonilise ülesande, samuti ka lõpukatsetööd hindab eksamikomisjon, kuhu kuulub seaduse järgi koolijuhataja komisjoni juhatajana, 1—2 aineõpetajat, kooliülalpidaja esindaja, vastava organisatsiooni esindaja ja, kui kool on uus, ka haridusministeeriumi esindaja. Aruandelehel on ka tellija märkus: rahul- või mitterahulolu puhul.

4. Sõnaline katse erialal ehk n. n. töövõtete seletamine, materjal ja tehnika, kui ka kõik muu, mis seoses praktilise tööga. See katse on kujunenud Tallinna Linna Naiskutsekoolis vägagi tõsiseks ülesandeks, mis haarab kolme aasta õppekava täiel määral kõigi liitainetega. (Sellest allpool näiteid osakondade järele.) Katsetöö hõlbustamiseks oleme jaganud kogu materjali vastavalt õpilaste arvule klassis. Nii saame katsetöö kava, mis sisaldab küsimusi töömaterjalist, töö- ja õppevahendeist, eel-, järel- ja üldse harjutustöödest, töötehnikast, ilustamis- ja kirjamisviisist, praktilise töö kirjeldamisest, rõhutades otstarbekuse põhimõtet, värvidest, lõigetest ja kunsti-, kultuur- ning erialalisest ajaloost. Rõhutatud on igal alal rahvuslik laad tegumoes, vormis ja kirjas, mille kaudu tahame kasvatada oma maa ja rahva saavutuste hinda-

mist. Sõnalisel katsel on komisjon samas koosseisus nagu märgitud ülalpool.

Sellised katsed on õpilastele üsna rasked, sest kordamiseks on peamiselt ülesmärkimised, peale pesuõmblemise osakonna. Selles osakonnas aitab tugevalt kaasa: Õmblustööde tehnika I Pesutöö käsiraamat. Üldiselt raskendab õppetööd ja ka eksamitele ettevalmistumist teistes osakonnis õppe- ja käsiraamatute puudus. Et haridusministeeriumi kutseoskuse osakond on nüüd eriliselt üheks oma ülesandeks võtnud õppe- ja käsiraamatute soetamise, pääsevad ehk naiskutsekoolidki raskustest — iganenud ja ebaotstarbe-

Tallinna Linna naiskutsekooli eksamikava 1938. a.

A. Pesuõmblemise osakond.

I. Materjalid ja lisandid: 1. Taimekiudsed pooltooted. 2. Loomakiudsed pooltooted. 3. Õmblemis- ja tikkimismaterjal. 4. Linased riided. 5. Puuvillased riided. 6. Villased riided. 7. Siidsed riided. 8. Mineeraal-kiudainelised riided. 10. Trikoo. 11. Käsipitsid. 12. Masinpitsid. 13. Paelad. 14. Kinnitised.

II. Töö- ja õppevahendid: 1. Tööruum sisustusega. 2. Õmblusmasinad. 3. Pilu-, pitsi- ja nõöpaugumasin. 4. Masinate korrashoid. 5. Käsitsiõmblemise vahendid. 6. Tikkimisvahendid. 7. Heegeldamisvarrastamisvahendid. 8. Eripitside valmistamisvahendid. 9. Triikimisvahendid. 10. Mõõtmisvahendid. 11. Joonistamisvahendid. 12. Mudelid. 13. Tabelid. 14. Erialaline kirjandus.

III. Harjutustööd: 1. Pisted. 2. Õmblused käsitsi. 3. Õmblused masinal. 4. Krookimine ja kurrutamine. 5. Voltimine, kuvreerimine, plisseerimine. 6. Värveldamine. 7. Ihupesu kinnised. 8. Voodipesu kinnised. Nurgad. 9. Kinnitised. 10. Äärestamised käsitsi. 11. Äärestamised masinal. 12. Pesu-korrashoid ja -uuendamine. 13. Pesuõelumine. 14. Pesupaikamine.

IV. Tikandus ja pitsitehnikad: 1. Pilutikand. 2. Võrkpiste tikand. 3. Ažuurtikand. 4. Ristpiste- ja gobelääntikand. 5. Madalpistetikand. 6. Kõrgepistetikand. Broderii. 7. Hardanger. 8. Hedebo. 9. Riseljöö. 10. Aplikatsioon. Inkrustatsioon. 11. Niplispits. 12. Nõelapits. 13. Filee. 14. Heegelpits. Süstikpits.

V. Praktilised õmblustööd: 1. Beebi tarbed. 2. Tütarlapse päevapesu. 3. Tütarlapse ööpesu. 4. Poisikese päevapesu. 5. Poisikese ööpesu. 6. Naise päevapesu. 7. Naise ööpesu. 8. Mehe päevapesu. 9. Mehe ööpesu. 10. Kõõgipesu. 11. Lauapesu. 12. Voodipesu. 13. Laste kleidid. 14. Pluusid.

VI. Pesu ajaloolisest seisukohast. Eesti rahvarõivad: 1. Naisepesuesemete areng. 2. Mehepesuesemete areng. 3. Laua- ja voodipesu areng. 4—14. Rahvuslikud kostüümid: Harju-, Viru- ja Järva- maal; Läänemaal, Pärnumaal, Viljandimaal, Tartu-, Võru- ja Valgamaal;

Setumaal, Hiiumaal, Muhumaal, Saaremaal, Kihnus ja teistel vähematel saartel.

VII. Lõigete ja moeküsimumusi: 1. Lõigete valmistamine. 2. Põhilõigete joonestamine. 3. Muleerimine. 4. Lõigete tuletamine. 5. Lõigete muutmise. 6. Pesu vastavus rõivastele. 7. Otstarve, tegumood ja materjal. 8. Tegumood ja kaunistus. 9. Materjal ja kaunistus. 10. Moe lugemine. 11. Moe valimine. 12. Moe loomine. 13. Rahvuslike kude särkide arendamine. 14. Rahvusrõivaste sugemete kasutamine.

B. Rõivaõblemise osakond.

I. Materjalid, töö- ja õppekavad: 1. Linased riided. 2. Puuvillased riided. 3. Villased riided. 4. Siidriided. 5. Kunstsiidised riided. 6. Mineraal-kiudainelised riided. 7. Trikoo. 8. Pitsid. 9. Sametid ja plüüsid. 10. Kinnitised ja kõvendamisvahendid. 11. Nahad ja karusnahad. 12. Narmad, nõörid, poogad, paelad, lilled ja suled. 13. Metallid, kivid, pärlid, korallid, helmed ja litrid. 14. Tööruum sisustusega. 15. Masinad ja nende korrashoid. 16. Õblemis- ja tikkimisvahendid. 17. Pitsivalmistamisvahendid. 18. Triikimis- ja pressimisvahendid. 19. Mõõtmis- ja joonestamisvahendid. 20. Mannekeenid. 21. Tabelid ja kolleksioonid. 22. Mudeleid. 23. Õppe-, töö- ja käsiraamatud. 24. Joonised, skeemid, skitsid.

II. Harjutustööd: 1. Pisted. 2. Lõikamine ja traageldamine. 3. Õmblused käsitsi. 4. Õmblused masinal. 5. Krookimine. 6. Voltimine. 7. Plisseerimine ja kuvreerimine. 8. Värveldamine. 9. Riputised ja lõpetisnurgad. 10. Kinnised. 11. Kinniste tarvitamine. 12. Äärestamine käsitsi. 13. Äärestamine masinal. 14. Rõivaste parandamine. 15. Nõelumine. 16. Paikamine. 17. Pitside parandamine. 18. Sameti ja brokaadi parandamine. 19. Taskud ja reväärid. 20. Paelad, nõörid ja poogad. 21. Vooderdamine. 22. Heegeldamine. Varrastamine. 23. Rõivaste korrashoid. 24. Triikimine, pressimine (dekadeerimine). 25. Paelte ja nõöride kinnitamine.

III. Tikandid ja pitsid: 1. Pistetikand. 2. Pilutikand. 3. Ristpistetikand. 4. Gobelään-pistetikand. 5. Madalpistetikand. 6. Hedebo. 7. Rišeljöö. 8. Hardanger. 9. Toleedo. 10. Broderii. 11. Ažuurtikand. 12. Võrkpistetikand. 13. Kastpiste- ja püvesilmatikand. 14. Sutaš- ja nõõrilustised. 15. Aplikatsioon- ja inkrustatsioon. 16. Helme- ja litritikand. 17. Metalltikand. 18. Tülltikand. 19. Hääbepistetikand. 20. Filee. 21. Vahepilu- ja paelpits. 22. Rokokootikand. 23. Paela- ja riidetikand. 24. Araabipistetikand. 25. Ehtpitsid.

IV. Praktilised tööd: 1. Lõigete valmistamine. 2. Eelproov ja eelkalkulatsioon. 3. Kalkulatsioon ja lõigete asetamine. 4. Märkimine ja lõikamine. 5. Vastasmärgid ja traageldamine. 6. I proov ja järeltööd. 7. II proov. 8. II proov ja järeltööd. 9. Laste rõivad 1—4 aastani. 10. Laste rõivad 4—7 aastani. 11. Laste rõivad 7—12 aastani (koolieal.). 12. Pesu. 13. Alusrõivad. 14. Hommikrõivad. 15. Töörõivad. 16. Ennelõunarõivad. 17. Pärastlõunarõivad. 18. Önturõivastus. 19. Spordirõivastus. 20. Reisirõivastus. 21. Leerirõivastus. 22. Pulmarõivastus. 23. Leinarõivastus. 24. Ranna- ja suvitusrõivad. 25. Rahvuslik peorõivas.

V. Ajaloolised kostüümid: 1. Ürginimese kehakatmine. 2. Ürginimese kehailustamine. 3. Hiina. 4. Jaapan. 5. India. 6. Pärsia. 7. Egiptus. 8. Assüüria. 9. Kreeka. 10. Rooma. 11. Bütsants. 12. Itaalia. 13. Hispaania. 14. Inglismaa. 15. Prantsusmaa. 16. Saksamaa. 17. Norra. Rootsi, Daani. 18. Venemaa. 19. Soome. 20. Ungari. 21. Ameerika. 22. Mustad. 23. Läti. 24. Lõike ja tegumoe arenemine. 25. XX sajandi rõivastus.

VI. Rahvarõivad: 1. Setumaa (Vana). 2. Setumaa (Uus). 3. Rõuge. 4. Vastseliina. 5. Põhja-Tartumaa. 6. Lõuna-Tartumaa. 7. Sangaste ja Helme. 8. Hargla. 9. Lõuna-Viljandimaa. 10. Põhja-Viljandimaa. 11. Järvamaa. 12. Pärnumaa (Ida-). 13. Pärnumaa. 14. Pärnumaa (Põhja-). 15. Läänemaa. 16. Harjumaa (Põhja-). 17. Harjumaa (Lõuna-). 18. Virumaa. 19. Kihnu. 20. Muhu (Vana). 21. Muhu (Uus). 22. Saaremaa (Sõrve-). 23. Saaremaa (Lääne-). 24. Saaremaa (Ida-). 25. Hiiumaa.

VII. Lõiked: 1. Lõigete valmistamine. 2. Lõigete süsteemid. 3. Lõigete suurendamine ja vähendamine. 4. Lõigete muutmise. 5. Põhilõiked, joon. 6. Mulaaž. 7. Lõigete tuletamine. 8. Lastelõigete erinevus. 9. Rahvuslikud särgid. 10. Rahvuslikud liistikud ja kampsunid. 11. Pikk-kuued. 12. Moejoonistamine. 13. Moelugemine. 14. Moevalimine. 15. Stiliseerimine. 16. Moeloomine. 17. Rahvarõivaste arendamine. 18. Rahvarõivaste sugemete kasutamine. 19. Isiku ja omapära taotlemine. 20. Mood ja stiil. 21. Etikett ja rõivastus. 22. Tegumood ja materjal. 23. Tegumood ja kaunistus. 24. Keha ja tegumood. 25. Värvide mõju rõivastuses.

C. Kudumise osakond.

I. Materjalid ja kalkulatsioon: 1. Puuvillased materjalid. 2. Linased materjalid. 3. Kanep, džuu, ramjee. 4. Villased materjalid. 5. Karvadest valmistatud materjalid. 6. Siidsed materjalid. 7. Tehiskiudainete materjalid. 8. Vanade kuduste kasutamine. 9. Materjalide ehtsuse tunnused. 10. Kunstsiidsed materjalid. 11. Otstarve ja materjalid. 12. Lõime ja koe kalkulatsioon. 13. Kanga kalkulatsioon.

II. Töö- ja õppevahendid: 1. Tööruum. 2. Liht- ja kirjalauadega teljed. 3. Damasteljed. 4. Püstteljed. 5. Vokk. 6. Kerilauad. 7. Loomispuid. 8. Poolirattad. 9. Rullid ja kehad. 10. Niied. 11. Suga ja soa nummerdamine. 12. Mudelid ja tabelid. 13. Erialaline kirjandus.

III. Värvimine: 1. Värv- ja õppekook. 2. Mõõtmisvahendid. 3. Villase lõnga pesemine. 4. Taimeliste kiudainete pleegitamine. 5. Loomaliste kiudainete pleegitamine. 6. Värvimisel kasutatavad kemikaalid. 7. Värvide ja kemikaalide alalhoid. 8. Värvide ehtsus. 9. Kodumaa taimedega värvimine. 10. Välismaa taimedega värvimine. 11. Potisinise värvimine. 12. Substantiivvärv. 13. Happevärv.

IV. Praktilised tööd ja äärestusviisid: 1. Köögipesu, äärestamine. 2. Lauapesu, kootud narmaste korraldamine. 3. Naise rõivastusmaterjalid. 4. Mehe rõivastusmaterjalid. 5. Põrandariided. 6. Põrandavaibad. 7. Sein-, voodi- ja diivanivaibad. 8. Reisuvaibad, korrutatud narmas. 9. Mööblikangad. 10. Eesriided. 11. Kardinad. 12. Padjad. 13. Rahvariiete materjalid.

V. Kudumise teooria ja põimed: 1. Labane ja labase tule- tised, gobeläänpõime. 2. Toimne ja toimse tuletised, kaas-põime. 3. Atlas ja atlase tuletised, kalasabapõime. 4. Ühendatud tehnikad, rips-põime. 5. Kõven- datud tehnikad, kalaroo-kiri. 6. Vahetuskangad, ahelpõime. 7. Toimselaadi- lised ripsid, ahelpõime. 8. Kirjaripsid, nõörpõime. 9. Trell- ja damastkangad, rüüju sõlmimine. 10. Lepalina-, taalatrell- ja pitsikangas, flossa sõlmimine. 11. Koekirjakangad, vedulaud. 12. Koekirjakangad sidelõngadega, pärsia vaiba sõlm. 13. Lõimekirjakangad, pärlipõime. 14. Oõneskangad, laastupõime.

VI. Rahvuslikud kudused: 1. Viru-, Harju- ja Järvamaa rahvuslikud riided. 2. Läänemaa ja Kihnu saare rahvuslikud riided. 3. Vil- jandimaa rahvuslikud riided. 4. Pärnumaa rahvuslikud riided. 5. Tartu-, Võru- ja Valgamaa rahvuslikud riided. 6. Petserimaa rahvuslikud riided. 7. Saaremaa rahvariided. 8. Muhu ja Hiiu saare rahvariided. 9. Põikjoone- lised vaibad. 10. Tsentraalornamendiga vaibad. 11. Ruudulised vaibad. 12. Rahvuslikud rätid ja linad. 13. Rahvuslikud vööd ja paelad.

VII. Kunsti- ja kuduste ajalugu: 1. Vanaaeg. Egiptus. Mesopotaamia. 2. Kreeka. Rooma. 3. Hiina. Jaapan. India. 4. Islam. 5. Kesk- aeg. Varakristlik. Bütsants. 6. Romaani ja gooti. 7. Stiilide areng. Itaalia. Hispaania. Prantsusmaa. 8. Gobeläänid. 9. Uuemad kunstivoolud. 10. Vene ja Poola. 11. Ungari. 12. Rootsi ja Norra. 13. Soome.

J. PALM

Raamatute lugemisest väljaspool õppetööd.

Ühiskonna elu- ja ilmavaate kujundamisel on kahtlemata tõhusam osa lasunud kirjandusel. Peegeldub ju kirjanduses ühis- konna mitmepalgeline elu. Kirjanik on abistajaks inimesele orien- teerumisel elu mitmekülgetes keerdkäikudes, õpetades talle ellu- suhtumist ja elust arusaamist. Kirjanduse mõjutused on tihti rah- vusliku heroismi aluseks. Et kirjandusel rahva mentalideedi moodustamiseks on öelda kaaluv sõna, siis tuleks rohkem tähelepanu omistada kirjandusele kui noorsoo kujundajale ja juba lapsi juh- tida koolipingilt teadlikule lugemisele.

Lugemisoskus ja vaev, mis selle hankimiseks kulutati, on täiesti tuluta, kui õpilane pärast kooli ei kasuta seda oskust ra- amatute lugemisel. See peaks algama juba koolitöö kõrval; sest muidu võib õpilane muutuda hiljem selliseks kirjanduse nautijaks, kes neelab valikuta igasugust kollast kirjandust. Ja see tooks kasu asemel vaid kahju. Õpilaste ilukirjanduse lugemine, samuti ka kergemate populaar-teaduslike raamatute käsitletu võib alata enamikul juhtudel alles neljandas klassis. Esimesest kolmanda

klassini maadleb enamik õpilasi tehnilise lugemisoskusega (välja arvatud ergad õpilased) ja neil käib kirjanduse tarvitamine täiesti üle jõu.

Esimese ja teise klassi õpilastele Veli Henu ja Vürst Gabrieli jne. lugemiseks andmine oleks tuluta nii raamatule kui ka õpilasele enesele. Neil nooremail õpilasil tuleb vaid leppida nende jõukohaste lasteraamatutega, kus on pildid esikohal ja tekst vaid illustratsioonidele abiks. Niisugune raamat on väikesele lapsele sõbraks. Sõbraks, kes ei muutu talle igavaks: raamatud, nagu on on seda „Kuldne Kodu“, paeluvad lapsi esmajoones piltidega, millele otsitakse tekstist täiendavaid seletusi. Satuks aga noorele pildi- ja raamatusõbrale pihku mõni tüsedam teos, mis üle ta võimete taseme, siis muutub see talle igavaks. Ja selle kordumisel kaob lapsel lõppude-lõpuks igasugune huvi kirjanduse vastu. Nooremad lapsed tahavad kuulata lugemist ja tunnevad huvi, kui neile ette loetakse mõnda raskematki teost. See ei ole neil raske, kui raamat sisult ei ületa lapse arusaamist. Lapse kuulmismeel on välismuljete vastuvõtuks rohkem arenenud kui nägemine. Kui aga tal tuleb tähtedest sõnu liita ja sõnadest mõisteid luua, siis kulub ta jõud vaid kõik sellele toimingule ja raamatu sisu jääb talle arusaamatuks.

Algkooli neljandas klassis peaks juba iga keskpärane õpilane omandama lugemise tehnilise oskuse, mille varal ka piltideta raamat huviküllaseks muutub. Sellest lähtudes tuleks siis juba mainitud klassis õpilast juhtida teadlikule lugemisele ja raamatute valikule. Ja seda järjekindlalt. Sest jääb ju raamat suuremale hulgale algkooli-lõpetanuile ainsamaks järelkooliks, ainsamaks heaks õpetajaks ja juhatajaks.

Kuidas seda teha? Klassis läbiloetavate ilukirjanduslikke palade õpilasele serveerimine sünnib enam-vähem järjekindlalt. Lugemispalad kohandatakse aastaegadele, püütakse siduda elamustega ja seletada kommentaaridega jne. Õpilasel on hõlpus sel viisil loetavasse palasse süveneda. Iseasi on aga kodus iseseisvaks lugemiseks võetud raamatutega. Nende raamatute juures jääb ainesse süvenemine õpilase enese hooleks (õige vähe võib õpilasi olla, keda lugemisel kodus abistatakse) ja kui siis mõnel juhul satub õpilasele raske sisuga raamat lugemiseks, võib kindel olla, et ta selle läbi lugemata tagasi toob. Selline asjata raamatute kandmine kahjustab mõlemaid: õpilast ja raamatut. Õpilast muidugi rohkem, sel-

lega, et röövib talt raamatuarmastuse. Õpilane harjub raamatut kui väga igavat asja tundma. Et sellisest pahest hoiduda, peab raamatukoguhoidja tundma väljaantava raamatu sisu, samuti ka noore lugeja arenemise taset. Õpilastele väljaantav kirjandus ärgu olgu juhuslik, vaid valitud ja õpilase arenemisele kohane. Kontrollitava lugemise tulemused on igatahes paremad, kui allpool toodud kokkuvõttena ühe algkooli neljanda klassi õpilaste raamatukogu tarvitamise kohta.

Õpilasi oli seal 35, nendest luges raamatukogust raamatuid 22 õpilast (62,8%), 22 õpilast luges raamatuid 240 korda, iga õp. keskmiselt 10,9 raamatut. Raamatute pealkirju mäletati 139 (keskmiselt 6,2 pealkirja). Loetu sisust teati 122 juhul (keskm. 5), autoreid teati 11, s. o. 1 õpilase kohta 0,5.

Need on andmed lugemise edukuse kohta ühes algkoolis, kus raamatukoguhoidja kohustus seisis vaid selles, et igal reedel, mis oli raamatute väljaandmise päevaks, võttis õpilastelt raamatud vastu ja andis uusi raamatuid lugemiseks välja. Umbes pool loetavaist raamatuist on lihtsalt koju kantud ja sealt jälle tagasi toodud. Võib-olla, et on need andmed õpilaste koduse lugemise kohta küllalt rahuldavad, kuid nad võiksid veelgi paremad olla. Tuleb nentida, et kodune iseseisev raamatute lugemine vajab õpilaste juures sama juhatust ja kontrolli, nagu see klassiski toimub ja klassis antud õpiülesannete juures tarvilik. Kuidas sellega toime tulla? Õppetöö jätab õpetajale selleks liigagi vähe aega. Kui seda õppetundide arvel teha, siis läheb koduse lugemise kontrollimine õppejõule üle jõu käivalt raskeks. Ka õpetajal, raamatukoguhoidjal ei jätku aega mingisuguseks seletuse andmiseks ja kontrollimiseks. Ta suudab vaid raamatud välja anda ja loetud raamatud vastu võtta. Ja ega need suure rutuga antud seletused igakord annagi tõhusaid tulemusi, sest enamikul õpilasel on ikka lapsele omane harjumus: kuulda ja unustada.

Raamatute lugemist tuleks nii korraldada, et see muutuks õpilasele kavakindlaks iseseisvaks tööks, mis arendab õpilast kirjanduslikku teost analüüsima, hindama, kritiseerima. Noore lugeja kirjanduse kriitikaks, hinnanguks ei piisaks veel sellest, kui ta ütleb: „Raamat on huvitav“ või: „See on ilus raamat.“ Lugeja peab teadlikult põhjendama läbiloetud raamatu huvitavust, peab oskama raamatut analüüsida. Teadlik lugemine muudab õpilase väärtusliku kirjanduse sõbraks ja ei lase teda kollase kirjanduse harrasta-

jaks muutuda, nagu see pahatihti meie noorsoo seas ette tuleb. Kuid see kõik võtab aega ja jõukulu, et õpilasi nende kirjanduse lugemisel kontrollida ja abistada. Jah, aega! Seda ei ole õpetajal kunagi üleliia.

Kui taotleda ka õppetöös ratsionaalsuse-printsipi: vähema aja- ja jõukuluga rohkem toota, siis võiks peatuda ühe mooduse juures: õpilastele tuleb nende poolt läbi loetavate raamatute kohta pidada kontrollvihke. Need vihud täidetakse õpilaste poolt raamatu lugemisel ja antakse õpetajale, klassijuhatajale kontrollimiseks. Selle vihu varal on õpetajal näha, kas loetav teos oli õpilasele jõukohane, või osutus talle raskeks, kas õpilane luges raamatu läbi, kas ta tegi seda hoolega või pealiskaudselt? Märkused, mida õpilane kontrollvihku kannab, on järgmised:

1) Raamatu nimi.

2) Kirjaniku või koostaja nimi. Sellega harjub õpilane meeles pidama raamatu autorit ega tee selliseid kukerpalle, et peab „Tasuja“ autoriks Eduard Vildet, nagu seda küllalt on ette tulnud. Kui raamat on illustreeritud, siis ei tohiks ka kunstnikku mainimata jätta. Ka kirjastaja teadmine ei teeks viga. Vaevalt peame seda teadlikuks lugejaks, kes ei tea meie parimaid kirjastajaid, näiteks „Noor-Eestit“ või Eesti Kirjanduse Seltsi.

3) Tuleks märkida teoses ette tulevad tegelaste nimed ja õpilaste hinnang nende kohta. Need hinnangud ei tarvitse ei-tea-kui objektiivsed olla, tuleks leppida vaid sellega, mida õpilane ise ühest või teisest tegelasest arvab. Sellele võiks järgneda teose lühike kokkuvõte teose sündmustiku kohta.

4) Kuid raamatus tuleb ette hulk võõrsõnu ja muid arusaamatusi. Ka needki peaks õpilastele selgitama.

Need nõuded oleksid vaid algajale lugejale, kes raamatu läbilugemise puhul teeb märkmeid kontrollvihku ja annab siis õpetajale kontrollimiseks. Kuid need ülestähendused aitavad tal ka ühtlasi meeles pidada läbiloetud raamatu põhiväärtust. Muidugi selline algeline analüüs ei rahulda enam vanemate klasside õpilasi ja neilt tuleks juba rohkem nõuda. Kuid algajale noorele raamatusõbrale ei käi üle jõu vihu muretsemine ja mainitud andmete kirjutamine. Seesugune kontrollvihk ehk suudab teha mõnegi algaja lugeja teadlikuks raamatusõbraks, keda meil kahjuks seni liiga vähe, sest pinnapealsus ja ruttamine ei lase paljusidki lugejaid isegi raamatu pealkirja lugeda.

KOOLIUENDUSNURK

V. ORDLIK

Minu kodu.

(Üldõpetus I + II klassis.)

See üldõpetusteema ajaliselt tuleks käsitlusele vabaduspäeva eel ja kestaks kaks tööpäeva. Teema käsitluse sihiks on õpilaste koduarmastuse süvendamine ning teadmuste ja oskuste edasiarendamine.

Kodulugu.

Teema käsitluse aluseks on õppejutt (I ja II kl. ühiselt), mis areneks alljärgnevalt:

Õpetaja: Niipea kui tunnid lõpevad, algab kooliruumes iga päev suur ruttamine ja jooksmine.

Lapsed: Me paneme raamatud kokku. Korraldame ruttu koolilaua. Ruttame riietehoiuruumi üliriiete järele. Kui tunnid läbi, võime koju minna.

Õ.: Päris suure jookssuga lippate koolimajast ja õuest, nii ruttu, et sagedasti pole aega õueväravat ja kooliuksi sulgeda ja need jäävad valla.

L.: Ma jooksen kogu tee. Meie jookseme sellepärast ruttu minema, et siis saab enam koju. Mul on tõukekelk ka kaasas, sellega saab rutem kui jala. Mul on kõht alati tundide lõpus tühi, sellepärast ma jooksen.

Õ.: Koolitee on mõnel pikem, mõnel lühem.

L.: Mul on ainult 500 sammu. Mul tuleb 3½ km käia. Meie koduni on 2 km.

Õ.: Mis teile koju poole minnes juba kaugelt eemalt kõige enne ütleb „tere tulemast“?

L.: Ma näen kõige enne puid, mis kasvavad meie maja ümber. Mind teretab eemalt lipuvarras, meil on see väga pikk. Kui ma teekäänule jõuan, siis näen puid ja elumaja otsa. Minu kodu õues kasvavad suured männid, neid näen ma juba kooliõuest.

Õ.: Teie kodu ümber on vist küll kõigil puid kasvamas.

L.: Minu kodus on palju puid ja õunapuuaed on ka. Meil kasvab maja taga palju kaski, aga teisi puid on ka. Meil on 25 õunapuud, 10 on veel väikesed. Meie maja ümber kasvab ainult 4 mändi ja paar pöösast — meil on väga liivane.

Õ.: Puud kodu ümber teevad kodu ilusaks ja armsaks.

L.: Kevadel puud ilusasti õitsevad. Kui meil õunapuud ja kirsid õitsevad, siis kogu aed on valge ja roosa. Meil on palju sireleid, nendel on ilusad lillad ja valged õied. Suvel on puude all hea pikutada. Meil on aias suure pärna all laud ja pingid. Meil olid suvitajad ja nad sidusid puude

vahele võrkiige; ma sain ka kiikuda. Sügisel on vahtrad ilusad kollased ja punased. Haavad on päris punased. Sügisel saame ka õunu õunapuu otsast. Talvel on kõige ilusamad kuused ja männid. Raagus puud on ka ilusad siis, kui nad härmas on.

Õ.: Puude varjus asetsevad koduhood.

L.: Meil on elumaja, laut ühes küüniga, ait ja saun. Minu kodus on ümber õue elumaja, tallid, ait ja laut ja kaugemal on rehi. Meie kodus on uus ja vana maja, tallid, küün, ait, laudad, puukuur, saun, kelder ja käimla.

Õ.: Hooned on siis silmale armsad vaadata, kui nad on värvitud.

L.: Meie maja on kollane ja katus on punane. Meie maja on värvitud hallikaks. Meie kodus oli kõik värvimata, aga suvel isa värvis rootsi-värviga kõik punaseks ja nurgad värvis valgeks; nüüd on palju ilusam. Meie maja on vana, meil ehitatakse uus ja siis värvitakse see ära ka.

Õ.: Teie olete üksteise pool külas käinud ja olete näinud teiste kodu-sid. Kelle kodu teile kõige enam meeldib?

L.: Mulle meeldib Linda kodu. Seal on ilus aed, palju lilli ja maja on uus.

Mulle meeldib Vello kodu. Seal on järv ligidal ja suur mets järve ääres.

Arvo kodu on ka ilus. Maja on päris mere ääres.

Õ.: Kui Linda kutsuks sind, Leida, oma kodusse elama, nii et sa sinna jääksidki, kas sa läheks?

Leida: Ei tahaks minna.

Õ.: Võib-olla mõni teist tahaks minna kuhugi mujale oma kodust elama.

L.: Ma küll ei taha. Ma läheksin küll, kui isa ja ema ka tuleksid.

Õ.: Jaa, meie kodus on huik armsaid inimesi, keda meie kunagi ei taha maha jätta.

L.: Kodus on isa ja ema. Mul on kodus 2 õde ja üks vend. Mul on vanaema ka kodus. Meil on vanaisa ja vanaema mõlemad kodus.

Õ.: Palju muudki armsat on seal veel, mida ei tahaks maha jätta.

L.: Mul on kodus tore koer. Meil on hea mere ääres mängida. Meil on 3 kassipoega, minu oma on üleni must.

Õ.: Seepärast läheteigi tundide lõppedes ruttu, ruttu koolist minema, et aga jõuaks koju.

Emakeel.

Esimese tunni esimesel poolel I klassiga töötame ühiselt suur-aabete õppimisel. Sõnade kirjutamisel valime nimesid õpilaste koduste inimeste ja loomade nimedest.

II klass sellal loeb vaikselt pala „Vana kodu“, mis on lühendatud Teuvo Pakkala samanimelisest jutust kogust „Lapsed“. Pala antakse paljundatult lehtedel.

NB. On väga soovitav, et õpilased vahel saaksid ka v ä r s k e t lugemisainet, mida ei leidu klassilugemikus, eriti kui see pole lii-

kuv- ehk vihklugemik. Kuid ka viimase tarvitamisel on lisapalad head, sest siis saab õpetaja vabamalt valida teemasid ja neidki järgnevail aastail „uuendada“. Ka on kasulik harjutus masinakirja jm. lugemises.

Vana kodu.

Teuvo Pakkala järgi.

Nad olid vaesed ja pere oli suur. Isa käis küll tööl, kuid oli haiglane ja teenis vähe. Lastest Arvo oli kõige vanem. Nad olid nii vaesed, et pidid asuma, kus juhtus. Selleks suveks olid saanud korteri ühes tühjas tallis ja see oli nende meelest päris mugav asupaik.

Aga nüüd sai tema, Arvo, uue kodu. Keegi proua võttis ta oma pojaks, et kasvatada ja koolitada teda otsekui oma poega. Ja selle üle oli Arvo üli rõõmus.

Saab süüa saia ja liha, niipalju kui jaksab. Saab ikka olla ilusais riideis ja raamatud kaenlas käia mööda tänavat. Ei tarvitse teha muud kui õppida ja mängida teiste koolipoistega.

Ja kui tore oli uus kodu! Põrandad nii libedad, et pidi kukkuma, tube nii palju, et neisse võis eksida. Igal pool hiilgas ja säras. Ahjudki olid läikivad ja valged kui suhkur, nii et oleks tahtnud keelega katsuda.

Tema jaoks oli üks tuba. Oma tuba! Selles oma säng, rauast kuldkaunististega. Ja nii ilus vaipki. Toas oma raamaturiiu, oma laud. Siin võis õppida oma ülesandeid ja siin magada.

Kuid ta nuttis, kui õhtul magama oli läinud!

Juba õhtust süües oli nutt kurgus, nii et magusad palad alla ei läinud.

Kodus oli tema ära minnes jahupudrupada olnud põrandal ja kann hapupiimaveega nurgas.

Kui ta läks lumivalgete linade vahele, pehmesse voodisse, ilusa vaiba alla, siis purskas ta nutma. Oli nii võõras kõik.

Neil seal kodus, tallis, oli nii lõbus. Lapsed magavad põrandal ja ema on nad vana palituga katnud... Hommikul vallatlevad omavahel ja naeravad...

Tal oli suur igatsus uues kodus nende kõigi järele — isa, ema ja õdedevendade järele.

Seepärast nuttis ta enne magamajäämist. Lõppeks ta uinus. Hommikul ärgates ei tahtnud ta kuidagi selgusele jõuda, kus ta on.

Ta päriselt kartis kohe, kui kasuema tuli. Aga see oli sõbralik, tõi talle uued riided.

Kui ta oli riietunud, viis kasuema ta peegli ette, milles Arvo vaatles ennast kui võõrast poissi.

See sääl peeglis polnud kellegi Arvo, vaid härraspoiss. Sel olid kaunid kingad, lühikesed püksid, kaunis hiilgavate nõõpidega kuub. Aga tal ei olnud hea olla oma uutest riietest.

Kasuema lubas tal minna kodu külla. See on kindel, et ema teda ära ei tunne, arvas Arvo.

„Arvo!“ hüüdis ema aga kohe rõõmsalt, kui ta ilmus talli uksele. Aga lapsed ei tundnud Arvot ära, vahtisid suu ja silmad pärani.

Nende meelest oleks Arvo pidanud olema teissugune — paljajalu, katkised püksid, suur kuub üleskääritud käistega, peas lagunenu müts.

Ta oli seal tüki aega ja oleks siis pidanud tagasi minema, kuid ta ei tahtnud. Siis isa kurjalt käskis Arvol minna, kuid temalgi olid silmad imelikud.

Mida lähemale siis Arvo jõudis uuele kodule, seda vähem ta sinna tahtis.

Ta silme ette kerkis õe Maie kaubapood ühes tallinurgas. Mikul ja Vellol oli luuakontse ja kive hobusteks ja lehmadeks. Eeril, kel olid isa vanad saapad jalas ja kuub seljas, punase voodriga müts pahupidi käänatult peas, oli kindral ja ratsutas vanal labidal. Villu seisis paljasääri, oli riputanud püksid teiba otsa laeva purjedeks ja purjetas Ameerikasse.

Siis veel väike Ülo ja veel väiksem Enn. Kõigil neil oli nii väga lõbus seal tallis.

Tema, Arvo, aga oli nüüd üks. Nuttes jõudis ta uude kodusse tagasi. Ta ei tahtnud olla kellegi muu kui ema poeg.

Kaua lohutas teda uus ema...

Lõppeks rahunes ta. Aga iga päev käib ta vaatamas isa, ema ja õdesid ning vendi — töötas ta mõttes.

Tunni teisel poolel I klass loeb vaikselt pala „Kodu“ (Tope-liuse j. Nurmiku I lugemikust).

II klassiga tunni teisel poolel töötame ühiselt. Õpetaja loeb pala ette, mille järele jutleme ühiselt:

Arvo isal oli väga suur pere... Nimetame kõikide laste nimed... Kes neist oli kõige vanem?... Nad elasid väga vaelselt... Miks olid nad nii vaesed?... Arvo elu järsku muutus... Kuidas nimetatakse sarnast muutust... Kuidas nimetatakse sarnast poega, kes on teistelt võetud?... Kuidas nim. seda ema?... Arvo ei olnud uues kodus sugugi õnnelik... Ta tahtis sealt mujale... Kui ta kodus külas käis, siis ei tahtnud ta sealt ära tulla... Isagi silmad olid imelikud, kui ta kurjalt käskis Arvol tagasi minna?... Mida Arvo mõttes lubas iga päev teha?...

Selles jutlemises selgitame ka uued sõnad: kindral, üliõnnelik, kuldkaunistis, kasuema, kasupoeg, lohutama.

Koduseks tööks jagatakse pala osadeks, et seda ettekandeks õppida rühmade-viisi, sest pala on pikk.

Teisel emakeeletunnil I klass algul tegeleb iseseisvalt lünkharjutusega. Harjutusesse paigutatavad sõnad on antud tahvlil või erilehel. Üldine osa antakse õpilastele tahvlil või eri-

lehel, millelt see tuleb ära kirjutada. Siin ei saa sõnu otseselt lünka asetada, kuna igäühel kulub ses harjutuses erinevalt ruumi.

Harjutus oleks:

MINU KODU

1. *Minu kodu on kooli*..... 2. *Kodus elavad*
meil 3. *Kodus on meil järgmised hooned*
 4. *Loomi on meil ka:* 5. *Kõige armsam on elada*.....

NB. Suured tähed esinevad veel „*jooniskirjas*“.

Eraldi on antud:

1. *ligidal, kaugel;*
2. *isa, ema, vanaisa, vanaema, õde, vend, venda, tädi, onu, sulane, sulast, tüdruk, tüdrukut;*
3. *elumaja; laut, lauta; ait, aita; küün, küüni; saun; käimla; rehi, reht; tall, talli; vana; uus;*
5. *hobune, hobust; lehm, lehma; siga; lammas, lammast; põrsast, põrsast; koer, koera; kass, kassi; kana; part, parti; hani, vasikas, vasikat; varss, varssa; pull, pulli; härg, härga.*
6. *koolis, kodus, vanaema pool, tädi pool, onu pool.*

II klassiga teise tunni esimesel poolel loeme ettekandena „Vana kodu“. Siis loeme palast Arvo elu kohta vanas kodus ja uues kodus. Seejärel pala põhjal ise täiendades I klass kirjutabki vabalt valitavana „Arvo elu vanas kodus“ või „Arvo elu uues kodus“.

I klassiga tunni teisel poolel loeme lünkharjutusest saadud kirjutusi ja ka eelmisel tunnil vaikselt loetud pala. Siis arutleme jutleme:

Üht kohta armastame kõige enam... Kõik seal on tuttav... Kui vanaks jääme, ikkagi püsib meeles, mis kodus sai tehtud... Üht me kodust ei pane kunagi tähele... Küll teame, kuidas seal oli olla...

Selle jutlemise kestel juhime arutlust nii, et tuleb tarvitada ka uusi sõnu: käsipõsekil, leetuli, punerdav, viserdav, mäekaldal, laul „Kas on linnukesel muret“.

Matemaatika.

II klassi juhime kohe iseseisvale tööle „Arvutusvihu“ lehel, millele paneme pealkirjaks: „K o d u s“. Õpilastele on seal antud iseseisvaid töid jagamiseks 100 piiris.

I klassiga esimesel matemaatikatunnil algul ühiselt arvutame täiskümnete korrutamise ja jagamise alal. Jutt on laste kodusest rahakassast.

Anni sai isalt kodus iga päev 5 senti saiaraha. Kõike Anni ei tarvitanud ära ja ta laskis iga päev 2 senti kassasse. Arvutame siis, mitu senti on tal 10, 30, 40, 50 päeva pärast.

Edasi: Lembitul oli ka kassa ja ta laskis ka iga päev ühepalju raha kassasse. 30 päeva pärast oli 90 senti. Mitu senti laskis Lembit iga päev?

Mitme päevaga saame koguda 100 senti, kui laseme kassasse 5 senti iga päev?

Kui laseme kassasse 4 senti iga päev, palju on meil 20 päeva pärast? Jne.

Edasi teisel pooltunnil arvutab I kl. iseseisvalt teemal: „M u l o n k o d u s r a h a k a s s a.“

I klassi iseseisva töö ajal jätkame II klassiga algul samasuguseid ülesandeid, nagu vaikselt arvutati, et saada ülevaadet, kellele jagamine veel sünnitab raskusi.

Edasi lahendame suuliselt ühes kirjaliku ülesmärkimisega:

Kodus veeti 3 hobusega heinu. Käidi 14 korda. Siis jäi veel 2 koormat heinamaale. Palju heinu oli?

$$\text{Peast: } 3 \cdot 14 = 3 \cdot 10 + 3 \cdot 4 = 30 + 12 = 42; \quad 42 + 2 = 44$$

$$\text{Tahvilil: } 3 \cdot 14 + 2 = 44$$

$$\begin{array}{r} 3 \cdot 10 = 30 \\ 3 \cdot 4 = 12 \\ \hline 30 + 12 + 2 = 44 \end{array}$$

$$3 \cdot 4 = 12$$

$$30 + 12 + 2 = 44$$

2. m a t e m a a t i k a t u n n i algul sooritabki II klass sääraseid ülesandeid kirjalikult Arvutusvihus pealkirja all „K o d u s e d t ö ö d“:

Sõnalisi ülesandeid: Talgul oli 17 hobust. 4 korda toodi heinamaalt talgupäeval heina. Pärast kodustel omal tuli veel 6 koormat vedada. Palju veeti heinu koju?

Kodus veeti 2 hobusega puid. Oli käidud juba 24 korda metsas, siis viis auto 8 hobusekoormat puid linna. Mitu koormat on veel kodus. Jne.

I klassiga 2. tunni esimesel poolel arvutame ühiselt rahadega:

Kodus on kogutud raha kassase ilma lugemata, nüüd avame kassa ja arvutame, palju tas on.

Igäuks saabki „kassa“, milles mängu- või pärisrahad. Kassaks kõlbab ükskõik milline karbikene. Raha on paigutatud õpetaja poolt kassasse nii, et tuleks lõppsummana täiskümned.

Alul iga õpilane individuaalselt püüab leida oma kassas oleva rahahulga, pärast arutame ühiselt.

Näiteks ühes kassas on 4 kahesendist, 2 ühesendist, 2 viiesendist ja 3 kümnesendist.

Arvutame:

$$4 \cdot 2 = 8$$

$$2 \cdot 1 = 2$$

$$2 \cdot 5 = 10$$

$$3 \cdot 10 = 30$$

Kokku: $8 + 2 + 10 + 30 = 50$ senti.

Teisel poolajal I klass sooritab iseseisvalt ja :harjutusi.

Sellal II klassiga arvutame ühiselt „peamurdmisülesandeid“.

Näiteks:

1) Ainilt küsiti, mitu lehma ja lammast on nende kodus. Ain ütles, et neid on kokku 18, aga lambaid on 2 korda nii palju kui lehmi.

2) Villu ütles, et neil olla põrsaid ja kanu ühepalju. Kui põrsaste ja kanade jalad kokku arvata, siis olla neid 60. Kui palju on kanu, palju põrsaid?

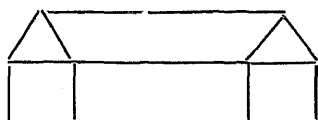
3) Leida majal on 8 akent. Osa aknaid on 6 ruuduga, osa 3-ga. Kokku on akendel 42 ruutu. Mitu suurt ja väikest akent on majal?

Kõik need ülesanded lahendame katseliselt, siis tuleb ette enam korrutamist, liitmist ja lahutamist. Selle harjutusena ongi need mõeldud.

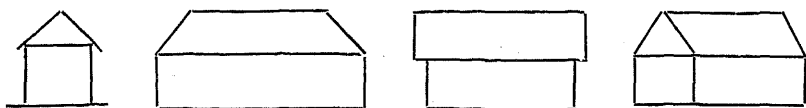
Joonistamine.

I klass saab ülesandeks joonistada oma kodumaja. Muidugi ilmneb paljude juures pealiskaudne tähelepanu ja nii mõnelgi see töö osutub seetõttu kobavaks.

II klassiga alul arutleme majade joonistamist. Vaatleme mõnda maja mudelit ja esitame neid nii, et õpilastele näha vaid ots, vahel kül, vahel ka ots ja kül. Vaatlusega tahame vabaneda sellistest joonistustest:

Laseme siis joonistada õpilastel tahvlile ja harjutuslehele 3 moodi maju. Kujunebki siis:

Viimasega võib II klassi seisukohalt leppida täiesti. Tähtis on, et kaoks eelpool näidatu ja ka selline maja:

Siis joonistab õpetaja (kogu aeg jutustades) tahvlile ette kellegi „Almi“ kodu. Joonisele paigutab ta maju 3-es vaates.

Lisaks muidugi veel puid jne. Selle valmides õpetaja kustutab ta tahvlilt. Seletab emakeeles loetu jutuga sidudes, et Arvo kasuema oli rikas ja tal oli maal ka kodu. Laseb siis joonistada Arvo uue maakodu. Pilt kujuneb kindlasti õpetaja joonise sarnane, kuid siin ei ole sellest halba. Oma kodu joonistamine käib II kl. ülejõu.

Laulmine.

Laulmises töötavad I ja II klass koos. Kõige sobivam laul selle teema juurde on M. Körberi „Kodu“ („Vaikne kena kohakene“).

Võimlemine.

Siin saab koduseist tegevusist ja töödest koostada korraliku matkimismängu. Mängudest sobiks „Koha otsimine“ teisendatult „Kodu otsimine“. Hüüdel „Tahan koju“ vahetatakse kohti.

Laulumängudest sobib „Aadamal oli 7 poega.“

Usuõpetuses töötab jälle I ja II klass ühendatuina. Arutleme selle teema käsitluse ajal tähendussõna „Kadunud poeg“.

Tööõpetuses I klassiga valmistame kartongist mänguasju, millega saaks kodus mängida. Valminud asjad laseme õpilasil kohe koju kaasa võtta.

II klassiga teeme kartongist nukumaja — nukukodu.

KIRJANDUSE ARVUSTUSI JA ÜLEVAATEID

Soomekeelsest pedagoogilisest kirjandusest.

Eesti õpetajail ja koolitegelastel on tulnud ikka kasutada võõrkeelset pedagoogilist kirjandust. Selles seigas iseendas ei ole midagi erilist, sest on ju loomulik ja vägagi tarvilik, et teadlik õpetaja-kasvataja tunneks ka teiste kultuurrahvaste kasvatuseteooriat ja praktikat. Kuid halvemana tundub asi seepoolest, et meie oma, eestikeelne pedagoogiline kirjandus on väga vähene. Iseloomustavaks võib lugeda juba seda asjaolu, et meil pole seni olemas kasvatusteaduse käsiraamatutki seminaride jaoks. Kasvatustöö ajaloo ei leidu eestikeelses kirjanduses peaaegu midagi. Ka algupäraste kasvatusteaduslike teoste nimestik piirdub vaid mõne numbriga, kui siin mitte lugeda metoodilisi käsiraamatuid, mida meil on teiste aladega võrreldes rohkem.

Et võõrkeelne pedag. kirjandus jääb õpetajate laiematele ringidele ikkagi vähe kättesaadavaks, ja et ka lugejate keeleoskus sageli osutub puudulikuks, siis võib märgata meie õpetajaskonnas vähest huvi kasvatusteadusliku kirjanduse vastu ja selle puudlikku tundmist. Kas tuleb see kasuks koolielule?

Seni on meie õppeasutuste ja õpetajate isiklikes raamatukogudes domineerinud pedag. teoste hulgas saksakeelsed raamatud. Vanemast ajast on säilinud ka venekeelset kirjandust. Harvem näeme juba ingliskeelseid teoseid, kuigi just selles keeles on kooliuuenduslik kirjandus õige rikkalik. Viimaste aastate ajalooliste sündmuste mõjul taandub saksakeelne kirjandus meie pedagoogilisest huvideringist. Tõsi küll, Saksamaal ilmub nüüdki üsna rohkesti uusi raamatuid kasvatusel alalt, kuid need huvitavad rohkem kasvatusteadlasi, pakkudes vähe kõlvulist tegelikule õpetajale. Seepärast peame suunama omad pedagoogilis-kirjanduslikud huvid mujale.

See elav soome keele harrastus, mis ilmneb meie õpetajaskonnas ja johtub Soome ja Eesti õpetajaskonna ühistöö süvenemisest, pöörab loomulikult ka meie tähelepanu soome pedagoogilisele kirjandusele (psühholoogia kaasa arvatud). Siin peame otsekoheselt tunnistama, et soome keeles on ilmunud küllaltki teoseid, mis oleksid tõhusaks täienduseks meie pedagoogilisele kirjandusele. Oleks võimatu lühikeses ülevaates ligemalt tutvustada seesuguste raamatute sisuga. Piirdugem vaid mõningate märkmetega, mis juhiksid tähelepanu olulisemale.

Esikohale peame asetama rühma teoseid, mis on valminud Soome kasvatusteadlaste uurimistöö viljana. (Esitame neid tähestikulises järjekorras.)

J. Hollo. Mielikuvitus ja sen kasvattaminen. 2 osas, kokku 550 lk. Werner Söderströmi kirjastus. Hind 75 Smk.

Helsingi ülikooli pedagoogika-professor J. Hollo teostest on ilmunud eestikeelses tõlkes „Kasvatuse teooria“ ja „Kasvatuse maailm“ (mõlemad

„Töökooli“ kirjastusel). J. Hollo silmapaistvamaid töid on aga siinmainitud uurimus (Kujutusvõime ja ta kasvatamine). Teos on valminud juba 1917. a. Uues trükkis ilmus ta 1932. a. Uuenduspedagoogika edendajana võtab J. Hollo uurimisele kasvandiku omapärase, areneva organismi. Selle organismi õil-sate kasvamisjõudude viljelus on kasvatustöö põhiülesandeid, mis nõuavad ka, et kasvatajaks oleksid erksad, kogu oma olemuses elavad isiksused, vana koolmeisteritüübi asemel. Kasvatust ja kooli tuleb üha lähendada loodusele ja tegelikule elule. Kasvatuse ideaal on d ü n a a m i l i s e iseloomuga. Orgaanilise olendi loomusse kuulub alaline muutumine, alaline kohanesmisviiside otsiskelu, alaline isetegev kasvamine. Tõeline kasvatus arendab, juhivad väärtuslikule inimtegevusele, vastandina vanale koolile, mis käsitas õpilast staatilise „panipaigana“ ja pidas oma peaulesandeks palju teadmiste jagamise.

Neid vaateid põhjendab J. Hollo oma teoses mitmekülgset ja sügavalt, käsitledes ainet siiski selgelt ja omapäraselt huvitavalt.

Enesekasvatuse küsimusi käsitleb prof. J. Hollo oma raamatus „**Itsekasvatus ja elämisen taito**“ (Werner Söderström, 150 lk.). Kuigi see raamat ei ole mõeldud enesekasvatuse käsiraamatuna, annab ta palju häid, värskeid mõtteid enesekasvatuse teostamiseks. Enesekasvatus eeldab, et väljastpoolt tulevad muljed ja ergutused võetakse sügavamale arutlusele, mille põhjal kujuneb oma veendumus. Enesekasvatust ei saa teostada võõraste antud elujuhiste kaudu ega teoreetiliste sihimääramistega, vaid ikka ja paratamatult harjutuse ja tegevuse abil.

Jaakko Korpikallio. Yksilön ja kansalaisen kasvatus Englannissa (Werner Söderström, 399 lk. Hind 60 Smk.).

Inglismaa kooliolud ja seal valitsevad kasvatusideed on juba ammu huvitanud teiste maade koolimehi. Inglise kasvatus-süsteemil on olnud suur mõju oma rahva ja riigi elus. Üks inglise teadusemehi (prof. Findlay) tähendab selle kohta muuseas järgmist: Mis Inglismaa nüüd on, seda on ta lapsepõlve kaudu. Kasvatustöö on põlvest põlve loonud Inglismaa.

Soome koolimees J. Korpikallio on põhjalikult tutvunud Inglismaa koolieluga. Selle uurimistöö tulemusena ongi valminud kõnesolev teos, millele järgneb veel teine osa. Inglise silmapaistvamate kasvatusteadlaste ja koolimeeste tegevuse ja vaadete esitamisega käsitletakse üksikasjalikult küsimust individuaalse ja sotsiaalse kasvatus osatähtsuse kohta. Inglise arusaamise järgi peetakse kasvatus- ja koolitöö tähtsaimaks ülesandeks isiku praktiliste ja vaimsete võimete mitmekülgset arendamist. Täiuslikult arenenud demokraatlik kodanik toob kasu kogu rahva ja riigi elule. Isiku vaba arenemine ei häiri siiski teiste edenemist ja heaolu. Kuid mida vabam, mitmekülgsem on isiksuse kujunemine, seda võimsam on ka kogu rahva arenemine. Isiksuse ja isamaa ei ole vastandid.

Oma sisult ja käsitlusviisilt kuulub J. Korpikallio teos pedagoogika ajaloo alale. Kasvatustöö arengut vaadeldatakse tihedas seoses kultuurajalooga, sest tõeliselt ongi kasvatus ajalugu kultuurajaloo tähtsaim osa. Kõik see teeb kõnesoleva raamatu huvitavaks ja õpetlikuks.

Prof. **Albert Lilius** on sooritanud tunnustatavaid uurimusi kasvatus- ja lapsepsühholoogias. Nende tulemustena ilmus Werner Söderströmi kir-

jastusel sari teoseid, nimelt: **Kouluian sielunelämä** (3. trükk 1934, 259 lk. Hind 32 Smk.), **Kasvavien tunne-elämä** (1927; 632 lk. Hind 80 Smk.) ja **Lapsuusiän sielunelämä** (1934, 176 lk. Hind 30 Smk.). Need kolm teost moodustavad terviku, mida tuleb pidada tähelepanuvääri vaks saavutuseks psühholoogilises kirjanduses üldse. Teoseid iseloomustavad autori tugev empiiriline seisukoht, selgepiiriline kriitilisus, objektiivsus ja head pedagoogilised vaated, mis aitavad õigesti mõista lapse omapärasest psüühi.

U. U. Seppä. Oppilaiden itsehallinta Suomen oppikouluissa. Werner Söderström. 305 lk. Hind 45 Smk.

Autor peab õpilaste omavalitsust ideaalseks kasvatusvahendiks. Ta on pikemat aega uurinud omavalitsuse teostamise katseid Soome keskkoolis ja kogunud selle kohta suure hulga andmeid, alates 1909. aastast. Teose peaosamoodustab ülevaate katsetest ja kogemustest õpilaste omavalitsuse alal Kristiina keskkoolis. Sellele järgneb pikem peatükk, milles käsitletakse omavalitsuse põhimõtetist külge, selle kasvatuslikku mõju ja teostamise võimalusi kooliühiskonnas.

Et Eesti keskkoolide sisemise elu arengule avaldas omal ajal tunduvat mõju õpilaste omavalitsus, peaksid küll just keskkoolitegelased Korpikallio raamatu abil tutvuma kogemustega samal alal Soomes.

Käesoleva kirjutuse raames ei saa sugugi puudutada tähtsamaid metoodilisi teoseid ja eriuurimusi üksikute õppeainete alalt. Neidki leidub soome keeles üsna rohkesti¹⁾. Samuti tuleb piirduda soomekeelse pedagoogilise tõlkekirjanduse suhtes ainult nende raamatute nimetamisega, millele vastavaid eesti keeles ei ole. Siia kuuluvad: J. A. Comenius'e Suur didaktika, Fr. Paulsen'i Pedagoogika, J. Payot' Vaimne töö ja tahe, Bertrand Russell'i Kasvatus ja elamiskunst, H. Spencer'i Kasvatus. Esiletõstmist väärib ka O. Anderssen'i Kasvatustöö ajalugu (tõlge norra keelest, neljas osas; hind kõigi osade eest 97 Smk.). Harilikest pedagoogika ajaloo käsiraamatuid erineb Anderssen'i teos seepoolest, et suurte pedagoogide elust ja tegevusest antakse elavaid pilte, kuid seoses üldise kultuurilooga.

Veelgi huvitavama sarja väljaandeid leiame koguteostes Soome koolinõunike (tarkastajate) kongressidest või päevadest. Nendes teostes avaldatakse kõik kongressidel peetud ettekanded ja isegi läbirääkimiste protokollid. Niiviisi tehakse kongresside töötulemused kättesaadavaiks ka õpetajaile, kes loomulikult tunnevad suurt huvi koolinõunike pedagoogiliste vaadete ja tõekspidamiste vastu. Tahtmatult tekib küsimus, kas ei tuleks meilgi ses asjas võtta eeskuju Soomest. Nähtavasti ei tunta Soomes säärast vaadet, nagu kuuluksid ettekanded ja sõnavõetud koolide inspektorite koosolekuil „ametisaladuste“ hulka, mille avaldamine on keelatud.

Kokkuvõttes võiks arvata, et meie koolitegelased peaksid võimalust mööda tutvuma soome pedagoogilise kirjandusega. See tuleks kasuks meie koolielu kujundamisele, samuti Eesti ja Soome kooliväe ühistöö süvendamisele.

Joh. Käis.

¹⁾ Lühemaid ülevaateid leiab lugeja ka „Kooliuuenduslasest“ 1937, nr. 2, 6, 8, 10.

VÄLISMAILT

Eksamite probleemi uurimine.

Ameerikas asuva Carnegie Corporation'i ainelisel toetusel käib juba 6—7aastat ulatuslik uurimistöö küsimuse selgitamiseks, kas eksamid annavad usaldatava pildi õpilaste teadmistest. Sellest uurimisest on võtnud osa Euroopas, Prantsusmaa, Inglismaa, Rootsi, Norra ja Soome. Möödunud septembris toimus Prantsusmaal rahvusvaheline kongress, kus käsiteldi eksameid koolis. Kongressi peamine huvi oli koondunud küpsuseksameile ja üldse eksameile ülikooli pääsemisel, siis vastuvõtmiskatseile keskkooles ja ka harilikele koolikatseile.

Seni teostunud uurimuste põhjal võis kongress tõdeda, et tavalised eksamihinnad ei ole küllalt usaldatavad, sest hindamiseks puuduvad kindlad alused. Katsetöid ja -saavutusi hinnatakse väga erinevalt. Nii näiteks on uurimistel ilmnenu, et Prantsusmaal (ja muidugi mitte ainult seal) on ühe ja sama töö hinne kõikunud 12 punkti piires 20-st võimalikust punktist, kuigi hindajaiks olid kogenud pedagoogid.

Seevastu aga on testide (eriti just standard-testide) abil saavutatud päris ühtlasi hindeid ka siis, kui hindajaid oli mitu. Kahjuks, ei saa kõiki teadmisi ja oskusi katsuda testide abil, nii et ikkagi palju jääb sõltuvaks õpetajate erinevast hindamisvõimest.

Need seisukohad esitati Prantsusmaa ja Inglismaa uurimiskomisjonide lõppotsustena, sest uurimistöö on seal lõpetatud. Põhjamaades ja ka Soomes jätkatakse veelgi seda uurimistööd.

KROONIKA

Eesti Õpetajate Liidu asemikkude kogu koosolek.

E. Õ. L. asemikkude kogu koosolek toimus 18. sept. s. a. Tallinnas, Raua t. algkoolis. Sellest võttis osa 53 asemikku, kelle kaudu oli esindatud üle 3000 õpetaja.

1937./38. a. aruande esitas Liidu sekr. V. Horm. Ta märkis, et see aasta on toonud meie kooli ja õpetajaskonna ellu tähtsaid muudatusi. Meie koolikorraldus on muutunud elulähedamaks. Mitmed eluvõõrad korraldused on asendatud uutega. Ametlike ringkondade suhtumine E. Õ. Liidu tegevusele oli heatahtlik. Edasiharimistööks sai E. Õ. Liit jälle rahalist toetust. Üldse võib märkida, et organiseeritud õpetajaskonnale on võimaldatud kaasa töötada kooli ülesehitamisel. „Kasvatus“ on alustanud juba 20. aastakäiku. Liidu teadusliku sekretäri Joh. Käisi juhtimisel on korraldatud koolides intelligentsuse-teste, alustatud kirjavigade uurimist, organiseeritud kooli-uuendusrühma tegevust jne. Toimkondade tegevus on arenenud edukalt.

E. Ö. Liidu välissuhted on tihenened. Eriti on tugevnenud sidemed sõprusliidulepinglase Suomen Kansakoulunopettajain Liitto'ga. Samuti võtsid Liidu esindajad osa Rahvusvahelise Õpetajate Liitude Föderatsiooni kongressist Kopenhaagenis juulis s. a.

E. Ö. Liidu juhatusse valiti 1938./39. aastaks E. Murdmaa, J. Rummo, A. Roos, G. Ollik, V. Peet, V. Horm, V. Hallamaa, H. Ennemuist, J. Tork, A. Laan, A. Ruut, P. Raudsepp, J. Söödor, H. Laagus, P. Algma, E. Raidal, J. Välbe, J. Kalmaru, K. Neumann, T. Randvere, A. Käärrik, E. Lilover.

Liidu praegusele esimehele E. Murdmaale avaldati asemikkude kogu poolt tänu töö eest õpetajaskonna ja kooli heaks.

Riigi Ringhäälingu kooliraadio saated 1938. a. sügissemestril.

Esmaspäeval, 3. oktoobril, kella 9.00—9.40. Kooliraadio avamine. — „Laulud nüüd lähivad...“ 1. Haridusminister A. Jaaksoni kõne. 2. Heliplaadi-montaaž 11. üldlaulupeost 23.—25. juunil 1938. a.

Neljapäeval, 6. oktoobril, kella 13.—13.40. Meie ehitame lennuki! Kapten V. Andresen jutustab lendamisest ja annab juhtnööre mudellennuki ehitamiseks.

Esmaspäeval, 10. oktoobril, kella 10.00—10.40. Tervitusi Soomes! Mag. Kerttu Mustonen aitab lugeda Soomest tulnud kirja.

Laupäeval, 15. oktoobril, kella 12.00—12.40. Hõimupäev. Hõimutervitusi Eestist, Soomest ja Ungarist. Deklamatsioone, laule ja muusikatekkandeid.

Teisipäeval, 18. oktoobril, kella 9.00—9.40. Konstantin Päts. Kuuldepilte Vabariigi Presidendi Konstantin Pätsi elust ja tegevusest. Koostanud Mart Raud.

Reedel, 21. oktoobril, kella 10.00—10.40. Matk meresügavusse. Kuuldepilte elust meresügavuses. Koostanud Juta Rebane.

Kolmapäeval, 26. oktoobril, kella 13.00—13.40. Martin Luther võitlejana. Kuuldepilte suure usupuhastaja elust ja tööst. Koostanud mag. K. Tiit.

Teisipäeval, 1. novembril, kella 10.00—10.40. Püha Maa tänapäeval. E. Jalaka reisiveste Palestiinast.

Reedel, 4. novembril, kella 11.00—11.40. Gaas, gaas!... Gaasist kui relvast tänapäeva sõjas; gaasikaitsest. Kuuldepiltideks koostanud major M. Haber.

Esmaspäeval, 7. novembril, kella 11.00—11.40. Säärane mulk. Kuuldemäng Lydia Koidula samanimelise näidendi ainetel.

Neljapäeval, 10. novembril, kella 12.00—12.40. Borneo. Kuuldepilte elust Borneo saarel. Mayn-Reidi jutustuse järgi kuuldepiltideks seadnud A. Üksip.

Teisipäeval, 15. novembril, kella 13.00—13.30. Snow White the Seven Dwarfs. (Lumivalgeke ja seitse härjapõlvlast.) Muinasjutu ainetel kuuldemänguks seadnud õpetaja J. Variste. Korraldaja: Riiklik Kolledž.

Reedel, 18. novembril, kella 12.00—12.40. Läti Vabariigi aasta-päev.

Kolmapäeval, 23. novembril, kella 12.00—12.40. Maa-alused. Henrik Visnapuu näidend lastele. Riho Pätsi muusika.

Esmaspäeval, 28. novembril, kella 12.00—12.40. Matk Tuhandjärve maal. Helipilte ja reportaaži Soomest.

Neljapäeval, 1. detsembril, kella 11.00—11.40. Kui seda metsaes ei oleks! Kuuldepilte Juhan Liivi elust ja loomingust. (25. surmapäeva puhul.) Koostanud Paul Rummo.

Esmaspäeval, 5. detsembril, kella 13.00—13.40. Äidin syntymäpäiväkakku. (Ema sünnipäeva-kook.) Anni Svani jutustus. Loeb ja seletab mag. Kerttu Mustonen.

Teisipäeval, 6. detsembril, kella 12.00—12.40. Uus päev veel kõik võib muuta! Kuuldepilte Soome vabadusvõitlustest. Koostanud Toivo Heino. (Soome Vabariigi 21. aastapäeva puhul.)

Teisipäeval, 13. detsembril, kella 11.00—11.30. Kartlik koll. M. Alatare kuuldemäng lastele.

Reedel, 16. detsembril, kella 13.00—13.40. Carl Robert Jakobson. Kuuldepilte Carl Robert Jakobsoni elust ja tegevusest. Koostanud Albert Üksip.

Esmaspäeval, 19. detsembril, kella 12.00—12.40. Jõulu-kuuldemäng.

Haridusministeerium on ülaltoodud kava kinnitanud ja lubanud koolidele, kus raadiosaadete vastuvõtjad olemas, kavas märgitud saateid kuulata. Kuna saateid korraldatakse mitmesugustel päevadel ja tunniaegadel, on langenud ära eelmistel aastatel seatud tingimus tunnikava ümberkorraldamiseks saate kuulamise päevaks.

Riigi Ringhääling kirjastas ka eelolevaks semestriks trükitud kava viihiku vastavate seletuste ja pildimaterjaliga saadete jaoks. Seda on koolidel võimalik tellida Riigi Ringhäälingult (Tallinn, postkast 402).

Käesolevas numbris on mag. E. Bakise ja V. Ordliku kirjutused Tartu täienduskursustel peetud loengute kokkuvõte.

Tehniline viga

esineb eelmises numbris B. Rea artiklis: lk. 353 ja 358 on eksikombel ümber paigutatud.

„Kasvatus“ ilmub 10 korda aastas. Tellimishind: terve aastakäik kr. 3.—
1/2 aastakäiku kr. 1.75. Koos „Õpetajate Lehega“ aastas kr. 6.50. Üksik-
number 40 senti.

Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit, Tallinn, Pühavaimu 11.
Pea- ja vastutavtoimetaja: Enn Murdmaa. Tegevtoimetaja: Joh. Käis.

Toimetuse kolleegiumi liikmed A. Varma, H. Jänes.

***Igas
saapakaupluses
on saadaval***

Ainuesindaja Eestis

**EMIL
KUMENIUS**

Tallinn, Lai 9
Tel. 437-46

Hooaja uudiskupongid

kohale jõudnud.

Tagavaralaos alati suur valik
ülikonna-, fraki- ja palituriideid.

Paul Liivak
Tallinn
Roosikrantsi 16.

Tallinn, Roosikrantsi tän. 16-2, telefon 475-73.

Sügisuudiseks

moodsaid

**daamide kleidi-
ja mantliriideid,
härrade ülikon-
na- ja palitu-
riideid.**

Et Teil oleks võimalus aegsasti ja rahulikult kaaludes täiendada oma sügisriietust, oleme varakult varustanud oma riidekauplused kõigi sügishooaja uudiskaupadega.

A/S. „TEKLA“

RIIDEKAUPLUSED

TALLINNAS: S, KARJA
15 ● PÄRNU 6 ● ES-
TONIA PST. 11 ●

HAAPSALU, KURES-
SAARE, MUSTVEE,
NARVA, PETSERI, PÄR-
NU, RAKVERE, VALGA,
VILJANDI, VÖRU ●

Jälgige uudisväljapanekuid
meie kaupluste vaateakendell!

Daamide ja härrade mantli-, üli-
konna-, palituriide moodsaid
uudismustreid suures valikus
parimaist inglise- ja kodumaa
vabrikulist leiate

RÜK-ist.

Riieturite Ühiskaubamaja

Tallinn, Suur Karja 19. Tel. 455-77.
Tartu, Aleksandri 5. Tel. 16-20.

Reserveeritud

ALGAVAKS

ÕPPEAASTAKS!

K I R J A N D U S T
K O O L I R A A M A T U I D
K O O L I T A R B E I D
K I R J U T U S M A T E R J A L E
J O O N I S T U S - J A
M A A L I M I S T A R B E I D
P A B E R I K A U P U
K A N T S E L E I T A R B E I D
jne. jne.
S O O V I T A V A D O M A
R I K K A L I K U S T V A L I K U S T

„PÄEVALEHE“ RAAMATUKPL.
TALLINN, S. KARJA 23, PIKK T. 2.

„LASTE RÕÕM“
ON LASTELE KASVATUS-
LIKUKS ALUSEKS.
TELLIMISI VÕTAVAD VASTU
KÕIK MAAALGKOOIIDE JUHAT.
